

روندهای جاری تحریم‌های یکجانبه و کاستی‌های حقوق بین‌الملل برای مقابله با تحریم‌های فراسرزمینی غیرقانونی

سید حسین سادات میدانی

استادیار، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، ایران.

shshsadatm@gmail.com

چیکده:

روند وضع و اجرای تحریم‌های یکجانبه خارج از نظام ملل متحد طی دهه‌های اخیر رو به افزایش بوده است. این درحالی است که در مورد اصل و دامنه مشروعیت حقوقی تحریم‌های یکجانبه، بین دولت‌ها اختلاف نظر وجود دارد. این سوال مطرح است که چنانچه دولتی معتقد به عدم مشروعیت این تحریم‌ها باشد، آیا حقوق بین‌الملل ظرفیت لازم برای مقابله با تحریم‌های یکجانبه را داراست و چه چالش‌هایی از نگاه حقوق بین‌الملل بر سر راه دولت‌های هدف این تحریم‌ها در مسیر مقابله وجود دارد؟ به این سوال در دو سطح مبانی حقوقی و نهادهای بین‌المللی می‌توان پاسخ گفت. در سطح مبانی حقوقی، اصول و قواعد مختلفی وجود دارند که از آن‌ها می‌توان برای به چالش کشاندن تحریم‌های یکجانبه بهره برد. در سطح نهادی نیز نهادهای بین‌المللی سیاسی، اقتصادی و حقوقی دارای ظرفیت‌هایی هستند که می‌توان از آن‌ها در مسیر مقابله با تحریم‌های یکجانبه استفاده کرد. علاوه بر این موارد، کشورهای زیادی با وضع قوانین ملی به حمایت از شرکت‌ها و فعالان تجاری متبوع خود پرداخته‌اند. با این حال به نظر می‌رسد به دلیل وجود برخی کاستی‌ها در حقوق بین‌الملل و همچنین عدم همخوانی ظرفیت‌های حقوق بین‌الملل با واقعیت‌های اقتصاد بین‌الملل اقدامات حقوقی برای مقابله با تحریم‌های یکجانبه تاکنون به اندازه کافی موفقیت‌آمیز نبوده است.

واژگان کلیدی: تحریم، یکجانبه‌گرایی، مقابله با تحریم، قانون انسداد، تحریم فراسرزمینی.

Current Trends in Unilateral Sanctions and the Shortcomings of International Law in Confronting Unlawful Extraterritorial Sanctions

Seyed Hossein Sadat Mediani

Assistant Professor, School of International Relations (SIR) and legal advisor of foreign ministry of the Islamic Republic of Iran.

shshsadatm@gmail.com

Abstract

The process of imposing and implementing unilateral sanctions outside the framework of the United Nations has increased in recent decades. At the same time, there remains disagreement among states regarding the principle and scope of the legal legitimacy of unilateral sanctions. This raises the question whether, if a state considers such sanctions to be unlawful, international law possesses sufficient capacity to confront unilateral sanctions and what challenges, from the perspective of international law, stand before target states in their efforts to respond. This question may be addressed at two levels: the level of legal foundations and the level of international institutions. At the level of legal foundations, various principles and rules may be invoked to challenge unilateral sanctions. At the institutional level, political, economic, and legal international institutions possess capacities that may be utilized in efforts to counter unilateral sanctions. In addition, many countries have enacted domestic legislation to protect their companies and commercial actors against extraterritorial sanctions. Nevertheless, it appears that due to certain deficiencies within international law, as well as the lack of alignment between the capacities of international law and the realities of the international economy, legal measures adopted to counter unilateral sanctions have thus far not achieved sufficient success.

Keywords: sanctions, unilateralism, countermeasures against sanctions, blocking statute, extraterritorial sanctions

مقدمه

تحریم‌های یکجانبه از سوی دولتها برای پیشبرد اهداف سیاست خارجی یا فشار سیاسی به سایر دولتها اعمال می‌شوند و معمولاً این تحریم‌ها خارج از نظام تحریم ملل متحد وضع و اجرا می‌شوند و یا اینکه کشورهای تحریم‌کننده تلاش می‌نمایند که آنها را براساس تصمیمات ملل متحد توجیه کنند. فارغ از مشروعیت و یا عدم مشروعیت تحریم، امروزه تحریم و آثار فراسرزمینی آن یک واقعیت در محیط بین‌المللی است. در حقیقت با ممنوعیت مطلق جنگ در نظام منشور ملل متحد، تحریم به‌عنوان ابزار قهرآمیز جایگزین، در اختیار دولتها قرار گرفته و توسل به آن پس از جنگ سرد به صورت چندجانبه و یکجانبه رو به فزونی گذاشته است. در سال‌های اخیر اعمال تحریم‌های یکجانبه در روابط بین‌الملل بسیار افزایش یافته است. برای نمونه تحریم‌های یکجانبه وضع شده توسط وزارت خزانه‌داری آمریکا از ۹۱۲ تحریم در سال ۲۰۰۰ به ۱۷ هزار و ۴۹۷ تحریم در سال ۲۰۲۴ رسیده است.^۱

براساس یک گزاره مفروض در اندیشه جوامع هدف تحریم، اعمال تحریم یکجانبه از منظر حقوق بین‌الملل فاقد مشروعیت است. اگرچه به نظر می‌رسد مبنای معقولی وجود دارد که بیان کرد تحریم‌های یکجانبه در نگاه اول با بسیاری از اصول و قواعد حقوق بین‌الملل در مغایرت می‌باشند، با این حال به چالش کشاندن مشروعیت تحریم‌های یکجانبه از دیدگاه حقوق بین‌الملل چندان ساده نیست و واضعان تحریم نیز تلاش می‌کنند از حقوق بین‌الملل برای قانونی جلوه دادن اقدام خود بهره‌گیرند. تحریم و مقابله با تحریم تاکنون موضوع پژوهش‌های بسیاری بوده که کانون اغلب این پژوهش‌ها در ایران، مقوله مشروعیت و ارزیابی قانونی و یا غیرقانونی بودن تحریم‌ها بوده است.^۲ ارزیابی مشروعیت تحریم‌های یکجانبه مسئله مقاله حاضر نبوده و سوال مطرح شده این است که آیا در نظام حقوق بین‌الملل ظرفیت لازم برای مقابله با تحریم‌های یکجانبه وجود دارد و کشورهای هدف و کشورهای ثالث می‌توانند به ابزار لازم جهت حفاظت از منافع و حمایت از تجارت‌های خود در برابر تحریم‌های یکجانبه دست پیدا کنند یا خیر؟ در این راستا چالش‌های پیش‌روی دولتهای هدف تحریم‌های یکجانبه در مسیر مقابله با تحریم بررسی خواهد شد.

از یک طرف، نهادها و کشورهای مختلفی برای حمایت از اشخاص و شرکت‌های تجاری خود در برابر قوانین تحریمی فراسرزمینی یکجانبه، اقدام به وضع قوانین انسداد و مقابله‌ای مختلفی کرده‌اند که پیاده‌سازی آن بعضاً به‌دلیل عدم سازگاری با واقعیت‌های اقتصاد بین‌الملل با کاستی‌هایی در حقوق داخلی کشورها و حقوق بین‌الملل مواجه بوده است. از طرف دیگر پرونده‌های مختلفی در دادگاه‌های داخلی و بین‌المللی در سال‌های اخیر به مسئله آثار تحریم‌های یکجانبه بر قراردادهای تجاری، روابط بین‌المللی و حقوق بشر پرداخته‌اند که پرونده ایران علیه آمریکا در دیوان بین‌المللی دادگستری (۲۰۱۸)^۳، پرونده ونزوئلا علیه آمریکا در دیوان کیفری بین‌المللی (۲۰۲۰)^۴ و همچنین پرونده شرکت‌های تجاری خصوصی در دادگاه‌های اتحادیه اروپایی از آن جمله هستند، با این حال

^۱ Gibson, Dunn & Crutcher LLP, "International Trade 2025 Year-End Update," *Client Alert*, February 6, 2026, <https://www.gibsondunn.com/international-trade-2025-year-end-update/>; U.S. Department of the Treasury, The Treasury 2021 Sanctions Review (Washington, DC: U.S. Department of the Treasury, October 18, 2021), <https://home.treasury.gov/system/files/136/Treasury-2021-sanctions-review.pdf> (accessed November 8, 2022).

^۲ برای مثال، نک: سیدحمید سیدتقی‌زاده، لیلا رئیسی، و بشیر اسماعیلی، «بررسی مشروعیت تحریم‌های یکجانبه آمریکا پس از خروج از برجام بر اساس منشور ملل متحد»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، دوره ۱۲، شماره ۴۷ (آذر ۱۳۹۸): ۳۹-۷۰، ۲۰۲۳، DOR:20.1001.1.24234974.1398.12.47.2.7. قاسم زمانی و کاظم غریب‌آبادی، «واکاوی قانونی بودن و مشروعیت تحریم‌های یکجانبه اقتصادی تحت حقوق بین‌الملل»، دیدگاه‌های حقوق قضایی ۲۰، شماره ۷۲ (۱۳۹۴): ۹۳-۱۲۹.

^۳ *Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America)*, Provisional Measures, Order of 3 October 2018, I.C.J. Reports 2018, 623.

^۴ International Criminal Court, Referral Submitted by the Government of Venezuela (12 February 2020), ICC-01/20-4, <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/200212-venezuela-referral.pdf> (accessed November 8, 2022).

بررسی آرای قضایی نشان داده است که در خصوص مقابله با تحریم و اجرای قوانین انسداد رویکرد حقوقی واحدی وجود ندارد. قاضی یوسف رئیس اسبق دیوان بین‌المللی دادگستری در سخنرانی خود در انستیتوی حقوق بین‌الملل در اوت ۲۰۱۹ با اشاره به «رشد قارچ گونه تحریم‌های یکجانبه» این موضوع را شایسته بررسی از سوی انستیتو دانست.^۵ باتوجه به این که ایران در چند دهه اخیر تحت شدیدترین تحریم‌های یکجانبه قرار داشته و با خروج ایالات متحده آمریکا از برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) در سال ۲۰۱۸ بر شدت و گستردگی آن نیز افزوده شده است، مقاله پیش‌رو، باهدف ارزیابی مقابله با تحریم‌های یکجانبه در نظام حقوق بین‌الملل، در دو بخش تنظیم شده است. ابتدا عناصر و روندهای بین‌المللی جاری حاکم بر وضع و اجرای تحریم‌های یکجانبه تشریح خواهد گردید و در ادامه به کاستی‌های نظام حقوقی بین‌الملل برای مقابله با آن‌ها می‌پردازد.

۱ - شناخت روندهای جاری تحریم‌های یکجانبه ۱-۱- روند فراوانی و فزونی تحریم‌های یکجانبه

در سال‌های اخیر به ویژه در قرن ۲۱ تعداد تحریم‌های یکجانبه بسیار افزایش یافته و این تحریم‌ها یا به صورت مستقل و یا در طول تحریم‌های سازمان ملل متحد وضع شده‌اند.^۶ براساس گزارش وزارت خزانه‌داری آمریکا، تحریم‌هایی که این نهاد طی ۳۷ برنامه جداگانه علیه افراد و کشورها اعمال کرده از ۹۱۲ تحریم در سال ۲۰۰۰ به ۱۷ هزار و ۴۹۷ تحریم در سال ۲۰۲۴ رسیده است (نمودار ۱).^۷ بعضاً این فراوانی تحریم‌ها تا اندازه‌ای بوده است که دیگر نمی‌توان از نظام تحریم‌ها به‌عنوان تحریم‌های هوشمند سخن به میان آورد و انباشت تحریم‌های هوشمند خود تبدیل به تحریم جامع شده‌اند. از یک طرف امروزه شاهد عمومی‌سازی دلایل اعمال تحریم هستیم. برای مثال دونالد ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا هدف اعمال تحریم‌های جدید علیه ایران را قطع کامل ارتباط اقتصاد ایران با جهان و انسداد هرگونه منبع درآمد ایران اعلام کرد.^۸ از طرف دیگر امروزه آثار تحریم، خود تبدیل به دلیل اعمال تحریم جدید شده‌اند و کشورها در قالب یک دور باطل، دامنه تحریم‌ها را با تحریم افرادی که در دور زدن تحریم‌ها نقش دارند، افزایش داده‌اند. در همین راستا به طور مثال وزارت خزانه‌داری آمریکا در ۱۸ دسامبر ۲۰۲۵ اقداماتی جهت مقابله با دور زدن تحریم‌ها توسط ایران به عمل آورد.^۹

⁵ Abdulqawi A. Yusuf, *Keynote Speech of Judge Abdulqawi A. Yusuf, President of the International Court of Justice*, Institute of International Law, The Hague, 26 August 2019, International Court of Justice, <https://www.icj-cij.org/public/files/press-releases/0/000-20190826-STA-01-00-EN.pdf> (accessed November 8, 2022)

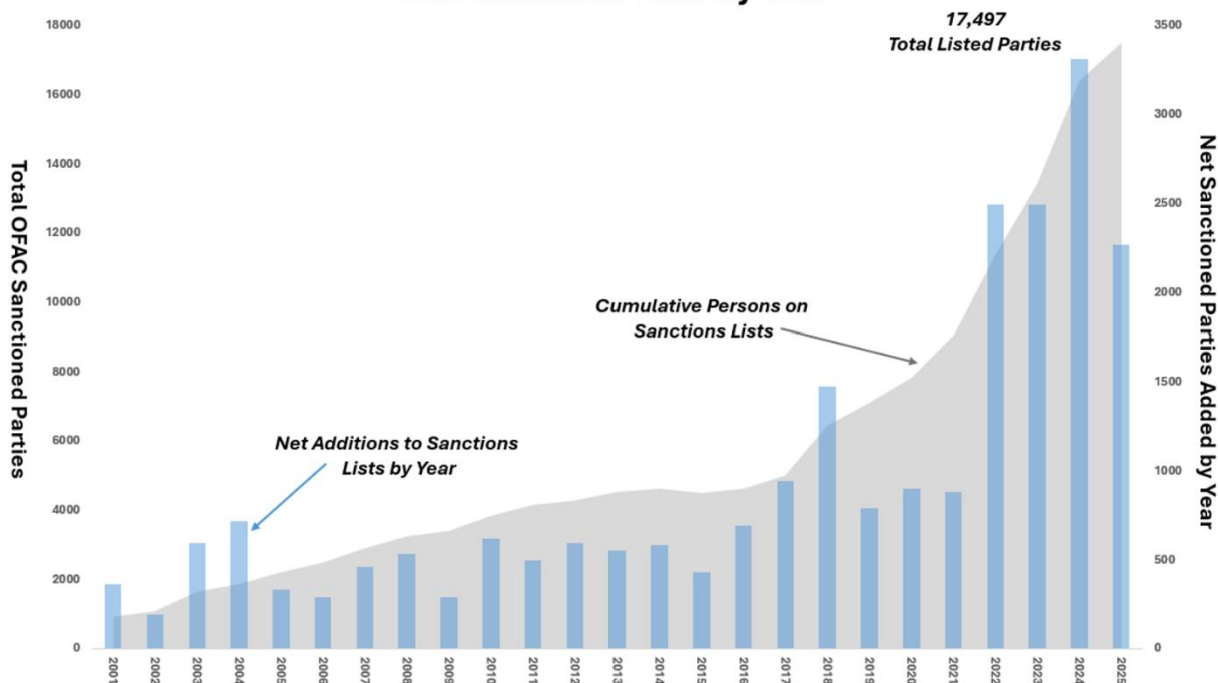
⁶ Alain Pellet, "Memorandum from Mr Alain Pellet to the Members of the Institut de droit international: A Proposal for a New Commission on Unilateral Sanctions and International Law," in *Yearbook of the Institute of International Law*, vol. 76 A (Tallinn Session, 2015), 731.

⁷ Gibson, Dunn & Crutcher LLP, "International Trade 2025 Year-End Update.," U.S. Department of the Treasury, The Treasury 2021 Sanctions Review.

⁸ Nick Wadhams, "Trump Team Weighs New Sanctions on Iran's Financial Sector," Bloomberg, September 28, 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-28/trump-team-weighs-tough-new-sanctions-on-iran-s-financial-sector> (accessed November 8, 2022).

⁹ U.S. Department of the Treasury, Treasury Increases Pressure on Iran's Sanctions-Evading Shadow Fleet, press release, December 18, 2025, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sb0341> (accessed December 19, 2025).

نمودار ۱: روند افزایشی تحریم‌های آمریکا از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۵
U.S. Sanctions Lists by Year

منبع: مؤسسه حقوقی گیبسون دان^{۱۰}

۲-۱- عناصر وضع، اجرا و تضمین فراسرزمینی تحریم‌های یکجانبه

تحریم‌های یکجانبه هنگامی که دارای آثار فرامرزی داشته باشند، بر کشورهای ثالث و اتباع ایشان تاثیر می‌گذارند.^{۱۱} این تحریم‌ها بر مبنای قوانین و دستورالعمل‌های مختلفی که ریشه در نظام داخلی و یا اهداف جهانی نظیر مبارزه با تروریسم دارد وضع می‌شوند و تضمین و اجرای آن به شیوه‌های مختلفی از جمله تمسک به قدرت اقتصادی کشور وضع‌کننده تحریم و تعیین مجازات‌های مختلف صورت می‌پذیرد که در این قسمت به بررسی ابعاد مختلف آن می‌پردازیم. عناصر برجسته وضع فراسرزمینی تحریم‌های یکجانبه عبارت است از:

- گسترش دامنه قانون تحریم به اشخاص، اتباع و شرکت‌های خارجی؛^{۱۲}
- وضع ممنوعیت سرمایه‌گذاری خارجی در برخی از بخش‌های اقتصادی خاص در کشور تحت تحریم همانند تحریم بخش پتروشیمی و نفت ایران و ونزوئلا و همچنین تحریم فلز نیکل و شکر در کوبا؛^{۱۳}
- اعمال محرومیت بر عضویت کشور هدف در سازمان‌های اقتصادی و مالی بین‌المللی و همچنین دریافت وام و کمک مالی از این سازمان‌ها؛^{۱۴}

¹⁰ Gibson, Dunn & Crutcher LLP, "International Trade 2025 Year-End Update."

¹¹ Devika Hovell, "Unfinished Business of International Law: The Questionable Legality of Autonomous Sanctions," AJIL Unbound 113 (2019): 143, <https://doi.org/10.1017/aju.2019.20>

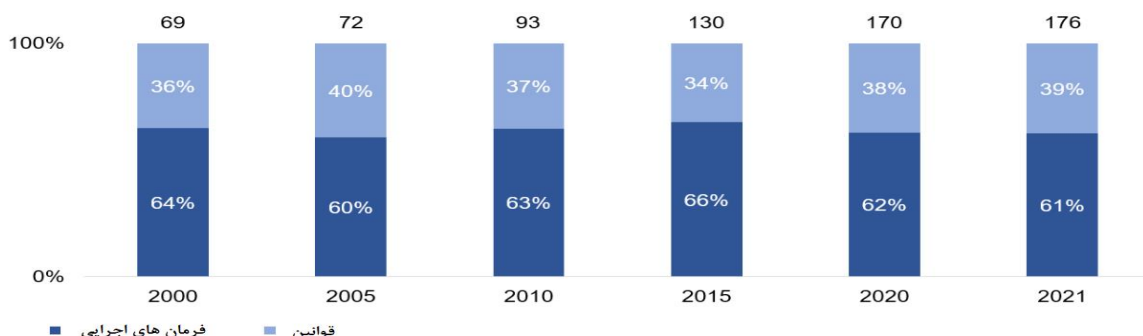
¹² Richard Gordon, Michael Smyth, and Tom Cornell, Sanctions Law (Oxford: Hart Publishing, 2019): 114.

¹³ Iran and Libya Sanctions Act of 1996, Pub. L. No. 104-172, 110 Stat. 1541 (August 5, 1996), sec. 5, "Imposition of Sanctions," <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/3107>.

¹⁴ Cuban Liberty and Democratic Solidarity (Libertad) Act of 1996 (Helms-Burton Act), Pub. L. No. 104-114, 110 Stat. 785 (March 12, 1996), sec. 104, "Opposition to Cuban Membership in International Financial Institutions," <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/927>

اجرای تحریم‌های یکجانبه آمریکا در سال‌های اخیر عمدتاً بر مبنای قوانین مصوب کنگره و فرمان‌های اجرایی رئیس جمهور بوده است که طبق آمار اجرای بیش از ۶۰ درصد تحریم‌ها بر مبنای فرمان‌های اجرایی بوده است.

نمودار ۲: مبنای اجرای قوانین تحریمی آمریکا

منبع: وزارت خزانه داری آمریکا^{۱۵}

اجرای تحریم‌های فراسرزمینی اغلب با تکیه بر توانمندی اقتصادی و ارز کشور وضع‌کننده تحریم صورت می‌پذیرد.^{۱۶} بررسی شیوه‌های اجرای فراسرزمینی قوانین تحریمی آمریکا نشان می‌دهد که تحریم‌های فراسرزمینی^{۱۷} عمدتاً به دو شکل مشخص اجرایی می‌شوند:^{۱۸}

(۱) استفاده از ارز دلار برای تضمین اجرای تحریم: دلار به‌عنوان یکی از عوامل ایجادکننده «حداقل ارتباط»^{۱۹} میان عنصر استفاده‌کننده از دلار و کشور آمریکا شناسایی شده است.^{۲۰} به‌عنوان نمونه، شرکت‌ها و اشخاص خارجی که معاملات خود را با دلار و از طریق سیستم مالی آمریکا (موسسات مالی آمریکا از جمله شعب خارجی بانک‌های این کشور) انجام می‌دهند، «ارتباط صلاحیتی»^{۲۱} با آمریکا پیدا می‌کنند و بر این مبنای آمریکا قوانین تحریمی خود را نسبت به شرکت‌های خارجی، اموال، املاک و فعالیت‌های مرتبط با آن معاملات اجرایی می‌کند.^{۲۲} بررسی جایگاه دلار و اقتصاد کشور آمریکا نشان از اثرگذاری بالای اقتصاد این کشور در معاملات تجاری و اقتصادی بین‌المللی دارد. طبق آمار سال ۲۰۲۴ بانک جهانی، تولید ناخالص داخلی آمریکا ۲۸/۷۵

¹⁵ U.S. Department of the Treasury, The Treasury 2021 Sanctions Review.

¹⁶ Teoman M. Hagemeyer-Witzleb, The International Law of Economic Warfare, European Yearbook of International Economic Law (Cham: Springer, 2021): 259. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-72846-5>

¹⁷ Tom Ruys and Cedric Ryngaert, "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions," British Yearbook of International Law, braa007 (2020): 16, <https://doi.org/10.1093/bybil/braa007>

¹⁸ مراجعه شود به: محمد حسین سروش، بررسی حقوقی ظرفیت‌های مقابله با آثار فراسرزمینی تحریم‌های یکجانبه با تأکید بر رویه اتحادیه اروپا (۱۹۹۶-۲۰۱۹)، پایان کارشناسی ارشد دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، به راهنمایی سید حسین سادات میدانی و مشاوره هادی آذری، ۱۳۹۹.

¹⁹ Nexus

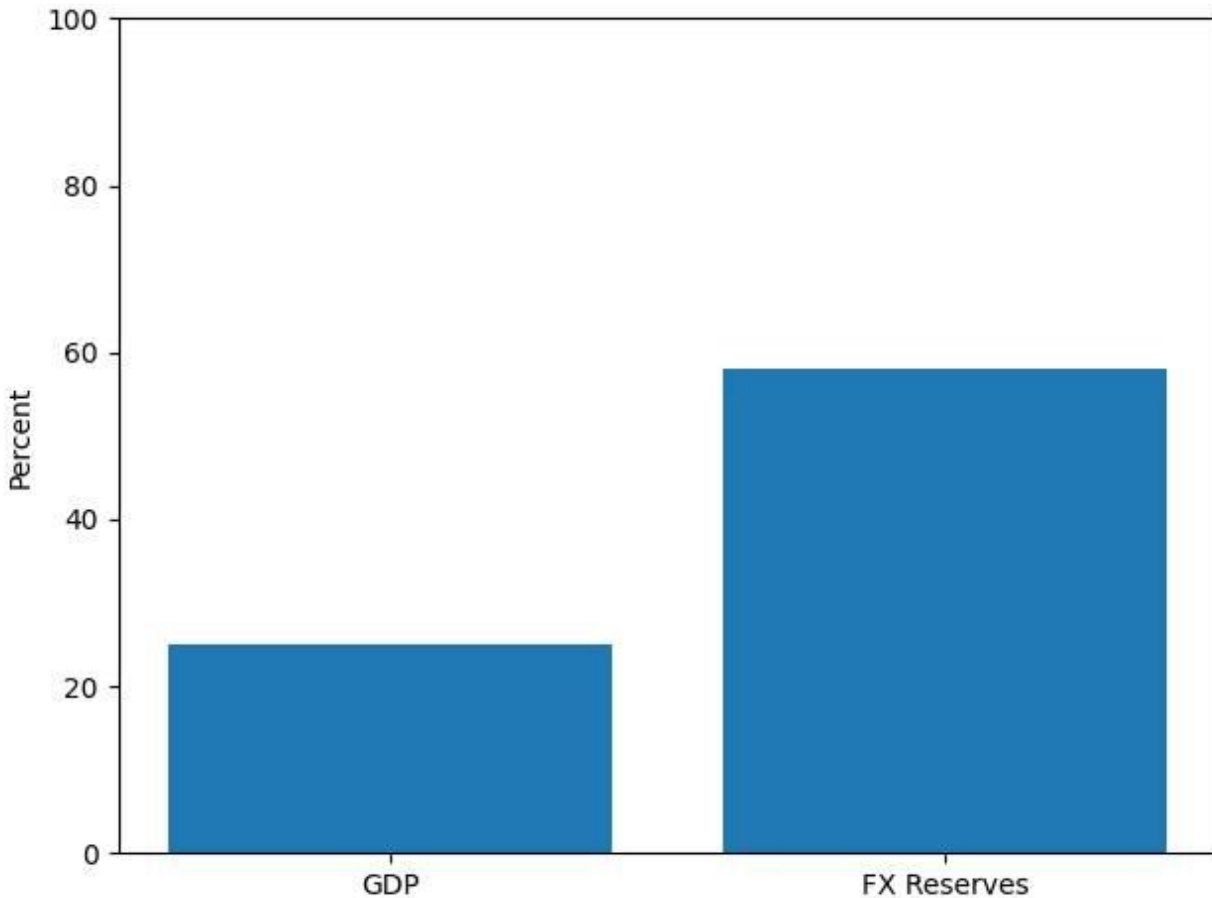
²⁰ Sascha Lohmann, "Extraterritorial U.S. Sanctions: Only Domestic Courts Could Effectively Curb the Enforcement of U.S. Law Abroad," SWP Comment 2019/C 05 (6 February 2019): 8.

²¹ Jurisdiction Nexus

²² Masspoint PLLC, U.S. Dollar Transactions and U.S. Financial System Links: Triggers of U.S. Jurisdiction (May 2017).

تریلیون دلار است^{۲۳} که بیش از ۲۵ درصد حجم جهانی را در برمی‌گیرد.^{۲۴} در چنین شرایطی، سهم دلار از ذخایر ارزی خارجی در جهان، در سال ۲۰۲۴، بیش از ۵۸ درصد بود.^{۲۵}

نمودار ۳: مقایسه نسبت تولید ناخالص داخلی آمریکا و دلار از اقتصاد جهانی

منبع: فدرال رزرو ایالات متحده آمریکا^{۲۶}

۲) ایجاد تیم‌های نظارت برای پایبندی نسبت به تحریم‌ها: «ماموران پایبندی»^{۲۷} در شرکت‌های خارجی نقش بسیار مهمی در اجرای تحریم‌های فراسرزمینی آمریکا دارند. وزارت دادگستری آمریکا با روش‌هایی نظیر تهدید بانک‌ها به اعمال جریمه‌های سنگین توانسته است در بانک‌های خارجی تیم‌های نظارت ایجاد کند و ماموران پایبندی با بررسی تراکنش و حساب‌های مالی این بانک‌ها، فعالیت آن‌ها را رصد می‌کنند و در صورت تخطی از قوانین تحریمی علیه آن‌ها تنبیه و مجازات تحمیل می‌کنند.^{۲۸}

²³ World Bank, Gross Domestic Product 2024, World Bank Open Data, accessed February 23, 2026,

<https://datacatalogfiles.worldbank.org/ddh-published/0038130/DR0046441/GDP.pdf>

²⁴ World Bank, GDP (current US\$), World Bank Open Data, accessed February 23, 2026,

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

²⁵ Carol Bertaut, Bastian von Beschwitz, and Stephanie Curcuru, "The International Role of the U.S. Dollar – 2025 Edition," FEDS Notes, Board of Governors of the Federal Reserve System, July 18, 2025, <https://doi.org/10.17016/2380-7172.3856> (accessed February 23, 2026).

²⁶ World Bank, *GDP (current US\$)*.; Bertaut, von Beschwitz, and Curcuru, "The International Role of the U.S. Dollar – 2025 Edition."

²⁷ Compliance Officer

²⁸ David Restrepo Amariles and Matteo Winkler, "U.S. Economic Sanctions and the Corporate Compliance of Foreign Banks," *International Lawyer* 51, no. 3 (2018): 498.

۳) **تضمین اجرای تحریم:** در نظام تحریمی آمریکا، باتوجه به مخاطب اجرای تحریم، آثار حقوقی مربوطه تعیین می‌شود. مخاطب اجرای تحریم یا شخص آمریکایی (تحریم اولیه^{۲۹}) و یا شخص غیرآمریکایی (تحریم ثانویه^{۳۰}) است. اشخاص آمریکایی در صورت تخطی از قوانین تحریمی، مشمول جریمه اداری - مالی و در مواردی مجازات کیفری می‌شوند. برای اشخاص غیرآمریکایی نیز که از تحریم پیروی نکرده‌اند، طبق قانون مربوطه محرومیت‌ها یا تحریم‌هایی اعمال می‌شود.^{۳۱} برای نمونه مدیر ارشد بخش مالی شرکت مخابراتی هواوی چین آقای منگ وانزو که یک شهروند چینی است در سال ۲۰۱۸ به اتهام دادن اطلاعات نادرست به بانک‌ها در زمینه ارتباط هواوی با یک شرکت هنگ کنگی، برای فروش تجهیزات آمریکایی به ایران و نقض تحریم‌های آمریکا، در کشور کانادا و توسط مقامات این کشور براساس حکم صادر شده توسط دادستان آمریکا بازداشت شد.^{۳۲} در پرونده دیگری رضا ضراب بدلیل نقض تحریم‌های آمریکا و انتقال پول از طریق سیستم مالی آمریکا به نمایندگی از ایران در سال ۲۰۱۶ در آمریکا دستگیر شد. همچنین مهمات آتیلا مدیر ارشد هالک بانک ترکیه بدلیل پنهان نمودن تراکنش‌های مالی توسط آمریکا دستگیر و به ۳۳ ماه زندان محکوم شد.^{۳۳}

۲- همگون سازی نظام تحریم‌های یکجانبه و ایجاد رژیم‌های تحریمی متحدالشکل

به‌طور سنتی تحریم‌ها بر یک نظام حقوقی وضعیت محور استوار بوده‌اند. به‌این معنا که کشور یا اشخاص خاصی را هدف قرار می‌دادند. اما اکنون شاهد ایجاد نوعی همگون‌سازی در میان رژیم‌های تحریم‌های یکجانبه هستیم، به این معناکه نوعی وحدت رویه در ارتباط با تحریم‌های یکجانبه میان کشورها در حال شکل‌گیری است. این تحول ابتدا در حوزه برخورد با تروریسم آغاز شد و اکنون در حوزه‌های دیگری همانند حقوق بشر و مقابله با خرابکاری سایبری در حال گسترش است. دولت انگلستان در تابستان سال ۲۰۲۰ برای اولین بار اشخاص و نهادهایی را به‌دلیل نقض حقوق بشر طبق قانون انگلستان تحریم کرد و لزوم همکاری با متحدان این کشور همچون آمریکا، کانادا، استرالیا و اتحادیه اروپایی در حوزه حقوق بشر را مورد تاکید قرار داد.^{۳۴} در حوزه سایبری نیز وضعیت مشابهی وجود دارد. در قضیه گروه سایبری لازاروس^{۳۵} ابتدا آمریکا عمل این گروه را به دولت کره شمالی منتسب نمود و در ادامه مورد تایید و استقبال کشورهای انگلستان، فرانسه، استونی، استرالیا و اتحادیه اروپایی قرار گرفت.^{۳۶} آمریکا برای نخستین بار در سال ۲۰۱۲ تحریم‌هایی در حوزه فضای سایبر وضع کرد و از آن زمان تا سال ۲۰۲۱، ۳۱۱ تحریم در حوزه سایبری وضع کرده است که روسیه ۱۴۱ مورد، ایران ۱۱۲ مورد و کره شمالی ۱۸ مورد تحریمی داشته‌اند.^{۳۷} اتحادیه اروپایی نیز برای مقابله با حملات سایبری در

²⁹ Primary Sanctions

³⁰ Secondary Sanctions

³¹ سیدحسین سادات میدانی و مهدی خلیلی طریقه، بایسته‌های حقوقی نظام تحریم ایالات متحده: تحریم‌های ایران (تهران: پژوهشکده حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۷): ۱۴۴.

³² Julie Gordon and Steve Stecklow, "U.S. Accuses Huawei CFO of Iran Sanctions Cover-Up; Hearing Adjourned," Reuters, December 8, 2018, <https://www.reuters.com/article/business/u-s-accuses-huawei-cfo-of-iran-sanctions-cover-up-hearing-adjourned-idUSKBN1O60FX>

³³ U.S. Department of Justice, "Turkish Banker Convicted of Conspiring to Evade U.S. Sanctions Against Iran and Other Offenses," press release, January 3, 2018, U.S. Attorney's Office, Southern District of New York, <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/turkish-banker-convicted-conspiring-evade-us-sanctions-against-iran-and-other-offenses> (accessed February 23, 2026).

³⁴ Foreign & Commonwealth Office and The Rt Hon Dominic Raab, "UK Announces First Sanctions Under New Global Human Rights Regime," GOV.UK, July 6, 2020, <https://www.gov.uk/government/news/uk-announces-first-sanctions-under-new-global-human-rights-regime> (accessed February 23, 2026).

³⁵ Lazarus Group

³⁶ Annegret Bendiek and Matthias Schulze, Attribution: A Major Challenge for EU Cyber Sanctions: An Analysis of WannaCry, NotPetya, Cloud Hopper, Bundestag Hack and the Attack on the OPCW, SWP Research Paper 2021/RP 11 (Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, December 16, 2021), 23, <https://doi.org/10.18449/2021RP11>

³⁷ Jason Bartlett and Megan Ophel, Sanctions by the Numbers: Spotlight on Cyber Sanctions, CNAS Report (Washington, DC: Center for a New American Security, May 4, 2021), <https://www.cnas.org/publications/reports/sanctions-by-the-numbers-cyber>

سال ۲۰۲۰ برای اولین بار از ابزار تحریم استفاده کرد و علیه ۶ فرد و ۳ نهاد، اقدامات محدود کننده وضع کرد.^{۳۸} «قانون ماگنیتسکی آمریکا»^{۳۹} و «قانون نقض حقوق بشر اتحادیه اروپایی»^{۴۰} از دیگر موارد است.

نمودار ۴: روند افزایشی تحریم‌های سایبری آمریکا ۲۰۱۱-۲۰۲۱

ماخذ: Center for a New American Security^{۴۱}

۲-۱- گسترش نظام‌های حقوقی مقابله با تحریم‌های یکجانبه (قوانین انسداد)

از دهه ۱۹۹۰ شاهد شکل‌گیری نظام‌های حقوقی برای مقابله با «آثار فراسرزمینی» و نه «اعمال» تحریم‌های یکجانبه فراسرزمینی در سطح ملی و منطقه‌ای هستیم که نقطه‌ی عطف آن قانون انسداد اتحادیه اروپایی در سال ۱۹۹۶ برای مقابله با تحریم‌های فراسرزمینی آمریکا علیه کوبا و ایران بود. در ادامه به بررسی برخی قوانین مقابله‌ای در نظام حقوقی کشورهای مختلف می‌پردازیم:

۲-۱-۱- قانون انسداد اتحادیه اروپایی

متعاقب تحریم‌های داماتو – کندی این قانون از سوی اتحادیه اروپا در نوامبر سال ۱۹۹۶ به منظور پیشگیری از اعمال آثار قوانین فراسرزمینی خارجی در اروپا ماده تصویب شد. این قانون همچنین در سال ۲۰۱۸ و پس از خروج یکجانبه آمریکا از برجام بروزرسانی گردید و برخی از قوانین تحریمی دیگر به آن افزوده شد.^{۴۲} هدف اتحادیه از تصویب قانون مقابله با آثار اقتصادی ناشی از تحریم‌های آمریکا بر اشخاص اروپایی بوده است. از نظر فنی مقررات قانون انسداد اقدامی

³⁸ Council of the European Union, “EU Imposes the First Ever Sanctions Against Cyber-Attacks,” press release 522/20, July 30, 2020, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/07/30/eu-imposes-the-first-ever-sanctions-against-cyber-attacks/> (accessed February 23, 2026).

³⁹ U.S. Department of the Treasury, Office of Foreign Assets Control, “Sanctions Programs and Country Information: The Magnitsky Sanctions,” OFAC, accessed February 23, 2026, <https://ofac.treasury.gov/sanctions-programs-and-country-information/the-magnitsky-sanctions>

⁴⁰ Council Regulation (EU) 2020/1998 of 7 December 2020 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses, Official Journal of the European Union L 410I (7 December 2020): 1–12, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2020:410I:TOC> (accessed February 23, 2026).

⁴¹ Bartlett and Ophel, Sanctions by the Numbers: Spotlight on Cyber Sanctions.

⁴² Council Regulation (EC) No. 2271/96 of 22 November 1996 protecting against the effects of extraterritorial application of legislation adopted by a third country, Official Journal of the European Communities L 309 (23 November 1996): 1–6, <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1996/2271/oj/eng> (accessed February 23, 2026).

«تلافی جویانه»^{۴۳} هستند.^{۴۴} هدف این قانون، کاهش و خنثی کردن آثار منفی تحریم‌های فراسرزمینی بر اشخاص حقیقی و حقوقی اروپایی است. این اشخاص یا تبعه کشورهای اتحادیه بوده و یا اینکه مقیم اتحادیه اروپا می باشند.^{۴۵} مولفه‌های اصلی قانون انسداد اتحادیه اروپایی عبارت اند از:

۱. وظیفه اطلاع‌رسانی قوانین فراسرزمینی که دارای آثار منفی هستند؛^{۴۶}
۲. ممنوعیت شناسایی آرا و تصمیمات دولت‌های خارجی؛^{۴۷}
۳. حق جبران خسارت وارده ناشی از اجرای تحریم‌های فراسرزمینی؛^{۴۸}
۴. ممنوعیت پایبندی اشخاص و عناصر اروپایی به تحریم‌های یکجانبه؛^{۴۹}
۵. امکان دریافت مجوز برای پایبندی نسبت به تحریم‌های فراسرزمینی در صورت احراز وارد آمدن آسیب جدی به منافع اشخاص حقیقی و حقوقی.^{۵۰}

قانون انسداد دولت‌های عضو اتحادیه اروپایی را ملزم کرده است که با وضع قوانین لازم با آثار فراسرزمینی تحریم‌های ایالات متحده مقابله نمایند و دولت‌های عضو می بایست جریمه و مجازات‌های متناسب را در قوانین ملی خود پیش بینی نمایند.^{۵۱}

دادگاه‌های اروپایی پرونده‌های مختلفی را بر مبنای قانون انسداد بررسی کرده‌اند.^{۵۲} آرای این دادگاه‌ها در کشورهای مختلف نشان داده است که رویه ثابتی در تفسیر قانون انسداد وجود ندارد. برای مثال دادگاه عالی هلند طی حکمی در تاریخ ۷ آوریل ۲۰۲۰، تأیید کرد که قوانین انسداد اتحادیه اروپایی از استرداد یک تبعه ایرانی به آمریکا به دلیل ادعای آنها در نقض قانون کنترل صادرات و تحریم‌های آمریکا جلوگیری نمی‌کند.^{۵۳} در پرونده دیگری دادگاه هلند بیان کرد که هیچ منع قانونی برای اجرای تعهدات قراردادی شرکت هلندی که متعاقب اعمال مجدد تحریم‌ها از سوی آمریکا، از اجرای تعهدات قراردادی خود در قبال طرف ایرانی خودداری و برای توجیه این امر به بند قراردادی مربوط به فورس ماژور استناد کرده است وجود نداشته و بر اساس قانون انسداد اروپا جنبه فراسرزمینی تحریم‌های آمریکا در اروپا به رسمیت شناخته نمی‌شوند.^{۵۴} در یک مورد نیز در سال ۲۰۲۰ دادگاه هامبورگ پرونده را

⁴³ Retorsion

⁴⁴ Ruys and Ryngaert, "Secondary Sanctions," 79.

⁴⁵ European Union Responses to Extraterritorial Claims by the United States: Lessons from Trade Control Cases, Non-Proliferation Paper no. 36 (January 2014), EU Non-Proliferation Consortium, 11, https://www.sipri.org/sites/default/files/EUNPC_no-36.pdf (accessed February 23, 2026).

⁴⁶ Duty of Notification

⁴⁷ Prohibition of Recognition

⁴⁸ Clawback Right

⁴⁹ Prohibition of Compliance

⁵⁰ Commission Implementing Regulation (EU) 2018/1101 of 3 August 2018 laying down detailed rules for the application of Council Regulation (EC) No. 2271/96 protecting against the effects of extraterritorial application of legislation adopted by a third country (Blocking Regulation), Official Journal of the European Union L 201 (3 August 2018): 3–9, art. 5, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1101&from=EN> (accessed February 23, 2026).

⁵¹ Commission Implementing Regulation (EU) 2018/1101, art. 9. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1101&from=EN>

⁵² See *Lamesa Investments Limited v. Cynergy Bank Limited* [2020] EWCA Civ 821, Court of Appeal (Civil Division), Judgment approved 30 June 2020, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/07/Lamesa-v-Cynergy-APPROVED-JUDGMENTS.pdf> (accessed February 23, 2026); *Mamancochet Ltd v. Aegis Defence Services Ltd*, Case Summary (Judiciary of England and Wales, October 2018), <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/10/Mamancochet-v-Aegis-Case-Summary.pdf> (accessed February 23, 2026).

⁵³ Prosecution and Extradition of a Claimed Person (Iranian Nationality) to the United States for the Illegal Export of "Dual-Use Goods" from the US to Iran, Hoge Raad der Nederlanden (Dutch Supreme Court), ECLI:NL:HR:2020:623, 7 April 2020, <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2020:623> (accessed February 23, 2026).

⁵⁴ *Payesh Gostaran Pishro LTD v. Pipe Survey International CV*, Rechtbank Rotterdam (District Court of Rotterdam), ECLI:NL:RBROT:2020:2860, 6 April 2020, <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBROT:2020:2860> (accessed February 23, 2026).

برای تفسیر قانون انسداد به دیوان دادگستری اروپایی ارجاع داد.^{۵۵} دیوان دادگستری اروپایی در دسامبر ۲۰۲۱ با صدور رای تفسیری خود در پرونده بانک ملی ایران علیه دوپچه تلکام، بیان داشت که شرکت‌های اروپایی در صورتی که متحمل «زیان نامتناسب اقتصادی»^{۵۶} در اثر تحریم‌های آمریکا شوند، مجاز به فسخ قرارداد با ایران هستند. دیوان همچنین تأکید کرده است در مواردی که شرکت اروپایی تحت فشار اقتصادی «نامتناسبی» در نتیجه پیروی از تعهدات قراردادی قانونی خود قرار می‌گیرد، ممکن است به خاطر اصولی از جمله آزادی در انجام تجارت^{۵۷}، آن تعهدات را نادیده بگیرد.^{۵۸}

همانگونه بیان شد با اعمال مجدد تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه ایران، اتحادیه اروپایی در ۶ اوت ۲۰۱۸ این قانون را به روزرسانی نمود. هدف از این بروزرسانی کاهش آثار تحریم‌های اعمالی بر منافع شرکت‌های اروپایی که با ایران در حال تجارت قانونی بودند اعلام گردید.^{۵۹} البته در عمل این قانون به نتیجه خاصی منتج نشد و بسیاری از شرکت‌های اروپایی از میان تبعیت از قوانین آمریکا و اتحادیه، از قوانین آمریکا پیروی کردند.

۲-۱-۲- چین

کشور چین برای حمایت از تجارت اتباع خود و مقابله با تحریم‌های یکجانبه فراسرزمینی از سال ۲۰۲۱ با وضع قوانین مقابله‌ای به برخورد با تحریم‌های خارجی پرداخت.

۱. قانون مقابله با تحریم‌های خارجی جمهوری خلق چین

در تاریخ ۱۰ ژوئن ۲۰۲۱، «قانون مقابله با تحریم‌های خارجی جمهوری خلق چین»^{۶۰} توسط «کمیته دائمی کنگره ملی خلق چین»^{۶۱} تصویب شد. این قانون واکنشی به تنش بین چین و برخی کشورهای غربی، به ویژه آمریکا و اتحادیه اروپایی است که مجموعه‌ای از تحریم‌ها را علیه مقامات و نهادهای چینی اعمال کرده‌اند. به عنوان مثال، در آگوست سال ۲۰۲۰، دولت ترامپ ۱۱ شخص چینی را تحریم کرد.^{۶۲} در مارس ۲۰۲۱ نیز اتحادیه اروپایی به موجب مسائل حقوق بشری، تعدادی از افراد و نهادهای چینی را به طور یکجانبه تحریم کرد.^{۶۳} طبق این قانون نهادهای مرتبط می‌توانند چهار دسته اقدامات ضد تحریمی انجام دهند: (۱) اعمال ممنوعیت سفر و ورود به چین (۲) توقیف اموال موجود در چین (۳) ممنوعیت تجارت با نهادهای تحریم شده (۴) سایر اقدامات ضروری، که ممکن است شامل اقداماتی مانند «تحریم تسلیحاتی» یا «تحریم‌های هدفمند» باشد.^{۶۴}

۲. قانون وزارت بازرگانی چین

⁵⁵ Bank Melli Iran v. Telekom Deutschland GmbH (Case C-124/20), Judgment of the Court (Grand Chamber) of 21 December 2021, ECLI:EU:C:2021:1035, request for a preliminary ruling from the Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Germany) of 2 March 2020, received at the Court on 5 March 2020, concerning Regulation (EC) No. 2271/96, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62020CJ0124> (accessed February 23, 2026).

مراجعه شود به: محمد حسین سروش، پیشین

⁵⁶ Disproportionate Economic Loss

⁵⁷ Freedom to Conduct a Business

⁵⁸ Bank Melli Iran v. Telekom Deutschland GmbH (C-124/20), ECLI:EU:C:2021:1035.

⁵⁹ Commission Implementing Regulation (EU) 2018/1101 of 3 August 2018 laying down the criteria for the application of the second paragraph of Article 5 of Council Regulation (EC) No. 2271/96 protecting against the effects of the extra-territorial application of legislation adopted by a third country, and actions based thereon or resulting therefrom, Official Journal of the European Union L 1991 (7 August 2018): 7–10, https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2018/1101/oj/eng (accessed February 23, 2026).

⁶⁰ Anti-Foreign Sanctions Law of the People's Republic of China, adopted 10 June 2021 by the Standing Committee of the National People's Congress, <http://www.npc.gov.cn/npc/c30834/202106/d4a714d5813c4ad2ac54a5f0f78a5270.shtml> (accessed February 23, 2026).

⁶¹ National People's Congress (NPC)

⁶² U.S. Department of the Treasury, "Treasury Sanctions Individuals for Undermining Hong Kong's Autonomy," press release SM 1088, August 7, 2020, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1088> (accessed February 23, 2026).

⁶³ "Western Countries Sanction China Over Rights Abuses," BBC News, March 22, 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-56487162> (accessed February 23, 2026).

⁶⁴ Anti-Foreign Sanctions Law of the People's Republic of China (10 June 2021), art. 6.

«وزارت بازرگانی چین»^{۶۵} در ژانویه ۲۰۲۱ دستورالعملی برای مقابله با «اجرای ناموجه قوانین فراسرزمینی خارجی و سایر اقدامات» صادر کرد.^{۶۶} این قانون ۱۶ ماده دارد که نخستین رژیم مقابله با تحریم‌ها در این کشور جهت خنثی کردن اثر تحریم‌های خارجی بر اشخاص چینی است. عناصر اصلی این قانون عبارت‌اند از:

- تعهد اطلاع‌رسانی در صورتی که اشخاص و نهادهای چینی تحت تاثیر قوانین فراسرزمینی خارجی قرار گیرند.^{۶۷}
 - تعیین شاخص‌های ارزیابی غیرموجه بودن قانون خارجی که عبارت‌اند از: ۱. آیا حقوق بین‌الملل یا اصول اساسی روابط بین‌الملل را نقض کرده است. ۲. اثر بالقوه آن بر «حاکمیت ملی، منافع امنیتی و توسعه چین» و ۳. اثر بالقوه آن بر «حقوق و منافع مشروع اشخاص و نهادهای چینی».^{۶۸}
 - امکان ارائه درخواست معافیت از پایبندی به قانون.^{۶۹}
 - حق اقدام قضایی در دادگاه‌های چین علیه هر شخصی که به «اقدامات ممنوع فراسرزمینی»^{۷۰} پایبند است، به منظور جبران خسارت؛^{۷۱}
 - «حمایت لازم»^{۷۲} از شخص یا نهاد چینی که در نتیجه عدم پایبندی به قانون خارجی و پایبندی به دستور ممنوعیت، «متحمل ضرر و زیان قابل توجهی»^{۷۳} شده باشد.^{۷۴}
- جایگاه حقوقی قانون کمیته دائمی کنگره ملی خلق چین نسبت به قانون وزارت بازرگانی بالاتر است و این قانون به شورای دولتی و وزرا اختیار می‌دهد تا اقدام تحریمی مقابله‌ای را با ایجاد لیست‌های تحریمی و تحمیل محدودیت بر شرکت‌ها و توقیف اموال و محدود کردن معاملات با افراد و شرکت‌های تحریم شده، انجام دهند.^{۷۵}

۳-۱-۲- قوانین مکزیکی

در تاریخ ۲۳ اکتبر ۱۹۹۶ دولت مکزیکی قانونی به منظور حمایت از تجارت و سرمایه‌گذاری در برابر قوانین تحریمی که خلاف حقوق بین‌الملل هستند را وضع کرد. هدف این قانون جلوگیری از اعمال فراسرزمینی قانون هلمز-برتون آمریکا علیه کوبا اعلام شد.^{۷۶} طبق این قانون، اتباع مکزیکی از دادن پاسخ به استعلام کشورهای خارجی در مورد تحریم‌های فراسرزمینی منع می‌شوند. در ماه مارس سال ۲۰۰۶ دولت مکزیکی هتل شرایتون در مکزیکوسیتی را به دلیل اخراج مهمانان با تابعیت کوبا را جریمه کرد. هتل یادشده این اقدام خود را با استناد به تحریم‌های آمریکا توجیه کرد. در فوریه

⁶⁵ Ministry of Commerce of the People's Republic of China (MOFCOM)

⁶⁶ Ministry of Commerce of the People's Republic of China (MOFCOM), Order No. 1 of 2021 on *Rules on Counteracting Unjustified Extraterritorial Application of Foreign Legislation and Other Measures*, January 3, 2021, <http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/questions/202101/20210103029708.shtml> (accessed February 23, 2026).

⁶⁷ MOFCOM, Order No. 1 of 2021 on *Rules on Counteracting Unjustified Extraterritorial Application of Foreign Legislation*, art. 5.

⁶⁸ Ibid., art. 6.

⁶⁹ Ibid., art. 8.

⁷⁰ Prohibited Extraterritorial Measures

⁷¹ Ibid., art. 9.

⁷² Necessary Support

⁷³ Significant Losses

⁷⁴ Ibid., art. 11.

⁷⁵ CJO Staff Contributors Team, "China Passes Anti-Foreign Sanctions Law," China Justice Observer, China Legal Trends, edited by Yuan Yanchao, July 19, 2021, <https://www.chinajusticeobserver.com/a/china-passes-anti-foreign-sanctions-law> (accessed February 23, 2026).

⁷⁶ *Law for the Protection of Trade and Investment from Foreign Regulations That Contravene International Law*, adopted October 23, 1996, https://docs.mexico.justia.com/federales/ley_de_proteccion_al_comercio_y_a_la_inversion_de_normas_extranjeras_que_contravengan_el_derecho_internacional.pdf (accessed February 23, 2026).

همان سال، هتل شرایتون مکزیکوسیتی نیز از مهمانان کوبایی خود خواسته بود که با توجه به دستور وزارت خزانه‌داری آمریکا هتل را ترک نمایند.^{۷۷} طبق قانون انسداد مکزیک؛ دولت این کشور هتل شرایتون را جریمه کرد.^{۷۸}

۴-۱-۲- قوانین کانادا

قانون مقابله با اقدامات فراسرزمینی کانادا موسوم به «فِما»^{۷۹} نیز به مقامات کانادایی این کشور اختیار می‌دهد که پیروی تبعیت از قوانین تجاری غیرکانادایی و خارجی با آثار منفی بر منافع تجاری کانادا را منع نماید. طبق اصلاحیه سال ۱۹۹۶ هیچ شرکت کانادایی و هیچ مدیر، رئیس و یا کارمندی نباید از قوانین فراسرزمینی آمریکا در ارتباط با تحریم های کوبا تبعیت نمایند. در اجرای این قانونی در مارس ۱۹۹۷ شعبه کانادای فروشگاه والمارت (یک فروشگاه آمریکایی) فروش پوشاک های تولید شده در کوبا را متوقف کرد. در واکنش مقامات ذیصلاح کانادا خواستار تداوم فروش محصولات کوبایی توسط این فروشگاه شدند و تهدید کردند که در صورت عدم پایبندی به قوانین کانادا، این شرکت را ۱٫۵ میلیون دلار کانادایی جریمه خواهند کرد که این تهدید کارساز واقع شد و شرکت آمریکایی از قوانین کانادا تبعیت نمود.^{۸۰}

۵-۱-۲- قوانین استرالیا

همچنین طبق قانون FPA استرالیا، مقامات دادگستری استرالیا می‌توانند از اجرای احکام قضایی خارجی که با منافع تجاری و بازرگانی استرالیا مغایرت دارد جلوگیری کنند.^{۸۱} همچنین قانون ضد رقابت خارجی استرالیا در سال ۱۹۷۹ به منظور مقابله با قوانین ضد رقابتی آمریکا تصویب شد.^{۸۲}

۶-۱-۲- قانون آفریقای جنوبی

دولت آفریقای جنوبی نیز برای مقابله آثار فراسرزمینی با اقدامات قانونی کشورهای خارجی در سال ۱۹۷۸ قانونی را تصویب کرد که به موجب آن اجرای احکام قضایی و اداری خارجی که در مغایر منافع ملی این کشور باشد را ممنوع یا محدود اعلام می‌کند.^{۸۳}

۷-۱-۲- قانون آرژانتین

نهایتاً در سپتامبر سال ۱۹۹۷ آرژانتین قانونی را تصویب کرد که طبق آن قوانین خارجی که به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم با هدف اعمال محدودیت و یا ممنوعیت نسبت به آزادی تجارت و انتقال آزاد سرمایه، کالا و مردم از کشوری به کشور دیگر می‌باشند و بر شهروندان کشورهای ثالث اثرگذار هستند در قلمرو آرژانتین نمی‌بایست دارای اثر قانونی باشند.^{۸۴}

۸-۱-۲- قانون ایران

⁷⁷ Danna Harman, "Mexican Hotel 'Reopens' after US-Cuban Spat," Christian Science Monitor, March 3, 2006, <https://www.csmonitor.com/2006/0303/p04s02-woam.html> (accessed February 23, 2026).

⁷⁸ "Mexico Fines US Hotel in Cuba Row," Campaign News, March 7, 2006, <https://cuba-solidarity.org.uk/news/article/673/mexico-fines-us-hotel-in-cuba-row> (accessed February 23, 2026).

⁷⁹ Freezing Assets of Corrupt Foreign Officials Act, S.C. 2017, c. 22, <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/f-29/index.html> (accessed February 23, 2026).

⁸⁰ Harry L. Clark, "Dealing with U.S. Extraterritorial Sanctions and Foreign Countermeasures," University of Pennsylvania Journal of International Law 20, no. 1 (1999): 90. <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol20/iss1/2>

⁸¹ Foreign Proceedings (Extraterritorial Measures) Act 1984 (Cth), https://classic.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/fpoja1984419/ (accessed February 23, 2026).

⁸² Explanatory Memorandum to the Foreign Affairs (Extraterritorial Measures) Bill 1979, explanatory memorandum, Parliament of Australia, 1979, https://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/bill_em/fajoea1979590.pdf (accessed February 23, 2026).

⁸³ Protection of Businesses Act 99 of 1978 (South Africa), <https://www.gov.za/documents/acts/protection-businesses-act-99-1978-30-may-1978> (accessed February 23, 2026).

⁸⁴ Act No. 24.871, Establish the Regulatory Framework Referring to the Scope of Foreign Laws in the National Territory, enacted 5 September 1997, Argentina, <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/45000-49999/45648/norma.htm> (accessed February 23, 2026).

ایران دو قانون «مقابله با نقض حقوق بشر و اقدامات ماجراجویانه و تروریستی آمریکا در منطقه»^{۸۵} در سال ۱۳۹۶ و قانون «اقدام راهبردی برای لغو تحریم‌ها و صیانت از منافع ملت ایران»^{۸۶} در سال ۱۳۹۹ را برای مقابله با تحریم تصویب کرده است. قانون مقابله با نقض حقوق بشر، مجازات‌هایی برای اشخاص آمریکایی که در سازماندهی، تأمین مالی، راهبردی یا ارتکاب اقدامات تروریستی علیه منافع دولت یا شهروندان جمهوری اسلامی ایران مشارکت مؤثر دارند، پیش‌بینی کرده است.^{۸۷} بخش ششم این قانون مجازات و اقدام متقابل علیه اشخاص مندرج در فهرست تحریم را عدم صدور روادید ورود به قلمرو جمهوری اسلامی ایران، توقیف کلیه اموال و دارایی‌ها و تراکنش‌های مالی تعیین کرده است. بخش هفتم این قانون با عنوان مقابله با تحریم‌های اقتصادی، صرفاً از وزارت امور اقتصادی خواسته است که برنامه جامع مقابله با تحریم آمریکا را ارائه نماید. وزارت امور خارجه ایران بر مبنای این قانون، دونالد ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا و مایک پمپئو وزیر امور خارجه و هشت مقام دیگر این کشور را در فهرست تحریم‌های ایران قرار داد.^{۸۸} با این وجود، بررسی عناصر قوانین ایران نشان می‌دهد که این قوانین فاقد عناصر حقوقی لازم برای مقابله با اجرای تحریم‌های غیرقانونی در ایران و همچنین ارائه حمایت‌هایی موثری از قربانیان آثار اینچنین تحریم‌هایی می‌باشند.

۳- کاستی‌های حقوق بین‌الملل برای مقابله با تحریم‌های یکجانبه

۳-۱- دوگانه مشروعیت و عدم مشروعیت تحریم از دیدگاه حقوق بین‌الملل

مشروعیت و عدم مشروعیت تحریم از منظر حقوق بین‌الملل در یک دور باطل مبهم قرار دارد.^{۸۹} دولت‌ها با استناد به مبنای و تأسیسات موجود در حقوق بین‌الملل، تحریم‌های یکجانبه را وضع می‌کنند و در مقابل معترضان به تحریم نیز با استناد به دیگر مبنای حقوقی بین‌المللی، مشروعیت تحریم یکجانبه را به چالش می‌کشاند. آمریکا و اتحادیه اروپایی در برخی موارد رویکرد مشابهی به تحریم‌های یکجانبه داشته‌اند و آن را در مواردی که برای مقابله با تروریسم و گسترش سلاح‌های کشتار جمعی و حفظ حقوق بشر بکار گرفته شود مجاز دانسته‌اند.^{۹۰} در نتیجه اسناد و اصول حقوقی بین‌المللی به اندازه‌ای است که واضعان و مخالفان تحریم‌های یکجانبه از آن مبنای بهره‌برداری نمایند.^{۹۱} اصل عدم مداخله در امور داخلی سایر کشورها، تعهد به عدم شناسایی یک وضعیت غیرقانونی که در نتیجه تحریم‌های یکجانبه ایجاد می‌شود و حق تعیین سرنوشت از آن جمله هستند.

تحریم‌های یکجانبه دو روی سکه اصل حاکمیت دولت‌ها هستند. از یک طرف واضعان تحریم، تحریم‌های خود را بر مبنای اصل حاکمیت ملی به عنوان یکی از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل پی‌ریزی می‌کنند و از طرف دیگر، تحریم‌ها حاکمیت دولت هدف

^{۸۵} قانون مقابله با اقدامات ضد انسانی و تروریستی ایالات متحده در منطقه، تصویب شده در ۲۲ مرداد ۱۳۹۶ (۱۲ اوت ۲۰۱۷) توسط مجلس شورای اسلامی، منتشرشده در ۲۵ شهریور ۱۳۹۶، جمهوری اسلامی ایران، <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1033085> (بازیابی ۲۳ فوریه ۲۰۲۶).

^{۸۶} قانون اقدام راهبردی برای لغو تحریم‌ها و صیانت از منافع ملت ایران، تصویب‌شده در ۱۸ آذر ۱۳۹۹، جمهوری اسلامی ایران، <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1632857> (بازیابی ۲۳ فوریه ۲۰۲۶).

^{۸۷} قانون مقابله با اقدامات ضد انسانی و تروریستی ایالات متحده در منطقه (ایران)، ماده ۴.

^{۸۸} وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، «مقامات ارشد آمریکا از امروز در فهرست تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران قرار می‌گیرند»، ۳۰ دی ۱۳۹۹، <https://www.mfa.gov.ir/portal/NewsView/624973> (بازیابی ۲۳ فوریه ۲۰۲۶).

^{۸۹} Jana Ilieva, Aleksandar Dashtevski, and Filip Kokotovic, "Economic Sanctions in International Law," UTMS Journal of Economics 9, no. 2 (2018): 203, <https://www.utmsjoe.mk/files/Vol.%209%20No.%202/UTMSJOE-2018-0902-09-Ilieva-Dashtevski-Kokotovic.pdf> (accessed February 23, 2026).

^{۹۰} Sienho Yee, "Unilateral Sanctions: Kind and Degree; Long-arm and Strong-arm Jurisdiction; Real Intent and 'Could-be,'" Chinese Journal of International Law 20, no. 4 (December 2021): 819, <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmac002>

^{۹۱} Rahmat Mohamad, "Unilateral Sanctions in International Law," address delivered at T.M.C. Asser Instituut, The Hague, 11 July 2013, Asian-African Legal Consultative Organization (AALCO), 4-5, <https://www.aalco.int/SGStatements2013/Unilateral%20Sanctions%20Text%20-%20The%20Hague%2011%20July%202013.pdf>

تحریم یا دولت‌های ثالث را نشانه می‌گیرد.^{۹۲} دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده «فعالیت‌های نظامی و شبه نظامی در نیکاراگوئه» در سال ۱۹۸۶ با اتخاذ رویکرد «لوتوسی»^{۹۳} بیان داشت: «در نبود یک «تعهد»^{۹۴} معاهداتی و یا سایر تعهدات حقوقی، دولت ملزم به ادامه روابط بازرگانی خاص خود نیست. اما چنانچه «تعهدی» وجود داشته باشد همانند عهدنامه مودت، توقف روابط تجاری و تحریم تجاری نقض یک «تعهد»^{۹۵} است و این نقض به معنای «شکست»^{۹۶} و تخطی از هدف و غایت معاهده بشمار نمی‌آید. اقدامی همانند کاهش واردات شکر از نظر دیوان نقض اهداف یک معاهده نمی‌باشد و تنها متوقف کردن کمک اقتصادی که خود اقدامی یکجانبه و داوطلبانه است، می‌تواند نقض شرایط خاص باشد.»^{۹۷} البته در نهایت در آن پرونده دیوان تصمیم گرفت که: «تحریم تجاری ایالات متحده، نقض تعهدات این کشور ذیل ماده ۱۹ معاهده دوستی است و آمریکا موظف است کلیه خسارات وارد شده به نیکاراگوئه در اثر نقض معاهده دوستی را جبران نماید.»^{۹۸} دکتر جمشید ممتاز، قاضی اختصاصی ایران، در نظر جداگانه خود اختصاصی منضم به قرار موقت (تامینی) دیوان بین‌المللی دادگستری در پرونده «نقض‌های ادعایی عهدنامه مودت سال ۱۹۵۵» ضمن تأکید بر اصل عدم مداخله در حقوق بین‌الملل اظهار داشت که: «اصل عدم مداخله یکی از مصادیق اصل برابری حاکمیت دولت‌هاست. در واقع، این اصل نتیجه طبیعی آن است. اتخاذ این گونه اقدامات یک‌جانبه (تحریم‌ها) که آشکارا هدف اش وادار کردن، منصرف نمودن و مایوس کردن بالقوه تمام دولت‌های ثالث، اتباع و شرکت‌های آنها از حفظ روابط تجاری با دولتی است که هدف اولیه این تحریم‌هاست، نقض اصل عدم مداخله محسوب می‌شود.»^{۹۹}

۲-۳- دوگانه تحریم و تضمین پایبندی به حقوق بین‌الملل و تحریم و نقض حقوق بین‌الملل

نظام حقوق بین‌الملل به دلیل ماهیت ویژه‌ای که دارد، دارای ضمانت اجراهای متفاوتی است و از این منظر بین ضمانت اجرا در حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل تفاوت وجود دارد. از جمله ضمانت اجراهای پیش‌بینی شده در حقوق بین‌الملل به محاکمه و مجازات جنایتکاران بین‌المللی نزد دادگاه‌ها و دیوانهای ملی و بین‌المللی، تعلیق اجرای معاهدات و تعلیق عضویت، طرح موضوع در سازمان‌های منطقه‌ای و پیش‌بینی مجازات‌های اقتصادی و نظامی توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد از جمله این ضمانت اجراها است.^{۱۰۰} با این وجود در برخی موارد دادگاه‌ها و دیوانهای بین‌المللی نمی‌توانند حل و فصل نمایند (از جمله مواردی که طرفین صلاحیت دادگاه و یا دیوان بین‌المللی را نپذیرفته است) و یا در صورت رسیدگی به دعوا و حکم، تضمین اجرای احکام دادگاه‌ها با مشکل مواجه است. به این دلیل، در بسیاری از موارد به منظور پیگیری نقض اصول و قواعد بین‌المللی، افراد به به دادگاه‌های داخلی جهت جبران خسارت متوسل

⁹² Surya P. Subedi, "The Status of Unilateral Sanctions in International Law," in *Unilateral Sanctions in International Law*, by Surya P. Subedi, 22 (Oxford: Hart Publishing, 2021), <http://dx.doi.org/10.5040/9781509948413.ch-001>

⁹³ S.S. Lotus (France v. Turkey), PCIJ, Series A, No. 10, Judgment of 7 September 1927, 19:

"International law governs relations between independent States. The rules of law binding upon States therefore emanate from their own free will as expressed in conventions or by usages generally accepted as expressing principles of law and established in order to regulate the relations between these CO-existing independent communities or with a view to the achievement of common aims. Restrictions upon the independence of States cannot therefore be presumed." https://www.icj-cij.org/public/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf (accessed February 23, 2026)

⁹⁴ Commitment

⁹⁵ Obligation

⁹⁶ Defeat

⁹⁷ Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), ICJ, Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 276. <https://www.icj-cij.org/en/case/70>

⁹⁸ Ibid., para. 149.

⁹⁹ Declaration of Judge ad hoc Momtaz, Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America), ICJ, Order of 3 October 2018, para. 18. <https://www.icj-cij.org/en/case/175>

^{۱۰۰} همایون مافی، «تاملاتی در باب ضمانت اجرا از منظر حقوق بین‌الملل عمومی»، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، ۲۱ (۱۳۹۴): ۱۱۷.

می شوند.^{۱۰۱} اگرچه به نظر می‌رسد اعمال صلاحیت فراسرزمینی در برخی موارد می‌تواند در اجرای موثر تعهدات بین المللی مرتبط با حقوق بشر، تروریسم، حقوق اقتصادی، حقوق محیط زیست و غیره مناسب باشد، اما از طرف دیگر خود تحریم یا آثار آن می‌تواند با نقض برخی از اصول حقوق بشری همانند حق توسعه، حق سلامت و حقوق بشردوستانه نظیر اصل تناسب و تفکیک، به‌عنوان یک عمل متخلفانه بین‌المللی قلمداد و از دایره حقوق بین‌الملل خارج شود. در نتیجه به نظر می‌رسد اعمال تحریم فراسرزمینی، حقوق بین‌الملل را در یک دوگانه میان تضمین پایبندی به حقوق بین‌الملل و یا نقض حقوق بین‌الملل قرار می‌دهد.^{۱۰۲}

۳-۳- اهداف و ابزار سازمانی متعارض در نهادهای بین المللی

نهادهای و سازمان‌های بین‌المللی به‌عنوان یکی از جلوه‌های بارز نظام مبتنی بر چندجانبه‌گرایی در موارد بسیاری نسبت به رویکرد یکجانبه سایر کشورها واکنش نشان داده‌اند. طی دهه‌های گذشته بالغ بر ۸۰ قطعنامه در مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب شده است که اقدامات قهری یکجانبه علیه کشورهای دیگر و اعمال و اجرای فراسرزمینی قوانین داخلی را محکوم کرده است.^{۱۰۳} اگرچه قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد نمی‌توانند تعهد قانونی الزام‌آور ایجاد کنند، ولی در شرایط خاص می‌توانند اماره مهمی برای ایجاد یک قاعده و یا ظهور اعتقاد حقوقی الزام‌آور (Opinio Juris) باشند.^{۱۰۴} از طرف دیگر یکجانبه‌گرایی با روح و متن سازمان تجارت جهانی که با تکیه بر اصل چندجانبه‌گرایی شکل گرفته ناسازگار است و ماده ۲۳ حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی کشورها را از اتخاذ اقدامات یکجانبه که متناسب با سازمان تجارت جهانی نیستند منع کرده است.^{۱۰۵} موافقت‌نامه تاسیس صندوق بین‌المللی پول نیز کشورها را از برخورد تبعیض آمیز در نظام پرداخت منع می‌کند و هدف اصلی سیستم پولی بین‌المللی را ایجاد چارچوبی برای تسهیل تبادل کالا، خدمات و سرمایه در میان کشورهای عضو و اجتناب از محدودیت در پرداخت و همینطور خودداری از اتخاذ رویه ارزی تبعیض آمیز بیان نموده است.^{۱۰۶} با این حال رویه موجود در برخی سازمان‌ها همچون نظام تصمیم‌گیری صندوق بین‌المللی پول و یا اختیار اعمال محدودیت با استناد به استثناء امنیت ملی در نظام سازمان

¹⁰¹ Austen L. Parrish, "Reclaiming International Law from Extraterritoriality," *Minnesota Law Review* 93 (2009): 865, https://www.minnesotalawreview.org/wp-content/uploads/2012/01/Parrish_mlr.pdf

¹⁰² N. D. White, "Shades of Grey: Autonomous Sanctions in the International Legal Order," in *Unilateral Sanctions in International Law*, ed. Surya P. Subedi (Oxford: Hart Publishing, 2021), 70-71, <https://www.bloomsbury.com/uk/unilateral-sanctions-in-international-law-9781509948406/>

¹⁰³ See United Nations General Assembly, Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, A/RES/2625 (XXV), October 24, 1970, accessed February 24, 2026, https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf; United Nations General Assembly, Charter of Economic Rights and Duties of States, G.A. Res. 3281 (XXIX), adopted May 12, 1974, accessed February 24, 2026, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/2778/download>; United Nations General Assembly, Resolution on Prohibition of Chemical Weapons (A/RES/38/187 A), December 20, 1983, accessed February 24, 2026, <https://www.worldlii.org/int/other/UNGA/1983/187.pdf>; United Nations General Assembly, Necessity of ending the economic, commercial and financial embargo imposed by the United States of America against Cuba, A/RES/47/19, adopted November 24, 1992, accessed February 24, 2026, <https://docs.un.org/en/A/Res/47/19>; and United Nations General Assembly, Elimination of coercive economic measures as a means of political and economic compulsion, A/RES/51/22, adopted November 27, 1996, accessed February 24, 2026, https://digitallibrary.un.org/record/229431/files/A_RES_51_22-EN.pdf.

¹⁰⁴ International Court of Justice, Case Concerning Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, ICJ Rep. 1996, 226 (July 8, 1996), paras. 70-71.

¹⁰⁵ Ministry of Economy, Trade and Industry (Japan), "Unilateral Measures," in 2015 Report on Compliance by Major Trading Partners with Trade Agreements — WTO, FTA/EPA and IIA, Part II: WTO Rules and Major Cases (Tokyo: Ministry of Economy, Trade and Industry, 2015), 682, accessed February 24, 2026, https://www.meti.go.jp/english/report/data/2015WTO/02_15.pdf

¹⁰⁶ International Monetary Fund, Articles of Agreement of the International Monetary Fund: Adopted at the United Nations Monetary and Financial Conference, Bretton Woods, New Hampshire, July 22, 1944, amended effective January 26, 2016, accessed February 24, 2026, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/pdf/aa.pdf>

تجارت جهانی نشان می‌دهد که بعضاً نهادهای بین‌المللی به جای اینکه محلی برای برخورد با تحریم‌های یکجانبه باشند خود محلی برای اجرای آن هستند.^{۱۰۷}

۴-۳- کاستی‌های ناظر بر مقابله با اجرا و تضمین تحریم‌ها

عمده مباحث جاری در حقوق بین‌الملل و نهادهای بین‌المللی حول محور مشروعیت «وضع و اعمال تحریم» است و اگر تقبیح، نقد و یا محکومیتی نیز وجود دارد، در بعد وضع و اعمال تحریم است. حال اینکه بخش مهم تحریم‌ها مرحله «اجرا و تضمین اجرای تحریم» است. کارزار تحریم، فقط کارزار اعمال تحریم نیست، بلکه بیشتر از آن کارزار اجراء و تضمین آن است که طرف‌های ثالث نیز درگیر خواهند بود. در خصوص مقابله با اجرای تحریم‌ها، تجویزات حقوقی خاصی وجود نداشته و عمدتاً با استناد به یکسری تجویزات عمومی بعضاً اجرای تحریم‌ها مورد نقد بوده است. به نظر می‌رسد با توجه به پدیده خشونت آمیز جنگ و بررسی حقوق حاکم بر مخاصمات مسلحانه، می‌توان گفت از حقوق بین‌المللی بشردوستانه برای مقابله با آثار انسانی تحریم‌های یکجانبه (حتی در نبود وضعیت مخاصمه مسلحانه) بهره گرفت.^{۱۰۸} ضمن انجام قیاس بین درگیری مسلحانه و تحریم به عنوان شکل دیگری از زور، می‌توان استدلال کرد که «برخی آسیب‌ها، همچون «خسارات جانبی»^{۱۰۹}، ممکن است در نتیجه تحریم‌های اقتصادی دارای آثار مشابه اقدامات نظامی باشد و به این دلیل در این وضعیت‌ها نیز حقوق بین‌الملل بشردوستانه می‌بایست اعمال شوند.»^{۱۱۰} طبق حقوق بشردوستانه بین‌المللی اقداماتی همانند «ممنوعیت گرسنگی دادن به جمعیت غیرنظامی»^{۱۱۱} و «تعهد به انتقال آزادانه محموله‌های غذا و دارو»^{۱۱۲} ممنوع می‌باشند و همین قواعد می‌تواند در ارزیابی مشروعیت تحریم‌های یکجانبه و حتی چندجانبه ضروری باشد.^{۱۱۳} به این دلیل می‌تواند استدلال کرد که برخی از قواعد حقوق بین‌المللی بشردوستانه قابل اعمال نسبت به اقدامات قهری یکجانبه دولت‌ها و تحریم‌های اقتصادی می‌باشند. این موضوع در حقوق بین‌الملل و برخورد حقوقی با مقوله تحریم می‌بایست در دو لایه دنبال شود. در لایه اول به مسأله شرایط ناظر بر اعمال تحریم‌ها (jus ad bellum economicum) و در لایه دوم به مسأله شرایط ناظر بر اجرای تحریم‌ها (jus in bello economico) باید پرداخته شود. برخی از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل همانند اصل حمایت از افراد غیرنظامی، تناسب، تبعیض و تفکیک در این حوزه می‌تواند کاربرد داشته باشد.^{۱۱۴}

¹⁰⁷ Andrew Mitchell, "Sanctions and the World Trade Organization," in Research Handbook on UN Sanctions and International Law, ed. Erika de Wet and Steven Blockmans (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2017), 284, <https://doi.org/10.4337/9781784713034.00021>.

¹⁰⁸ Ibid., p. 127.

¹⁰⁹ Collateral damages

¹¹⁰ Michael Reisman and Douglas Stevick, "The Applicability of International Law Standards to United Nations Economic Sanctions Programmes," European Journal of International Law 9, no.1 (1998): 95, accessed February 24, 2026, <https://www.ejil.org/pdfs/9/1/1485.pdf>

¹¹¹ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), adopted 8 June 1977, art. 54, https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_0321.pdfArt.

¹¹² Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention), adopted 12 August 1949, art. 23, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf

¹¹³ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Thematic Study on the Impact of Unilateral Coercive Measures on the Enjoyment of Human Rights, including Recommendations on Actions Aimed at Ending Such Measures, U.N. Doc. A/HRC/19/33 (January 11, 2012), accessed February 24, 2026, <https://docs.un.org/en/A/HRC/19/33>

¹¹⁴ Nema Milaninia, "Jus ad bellum economicum and jus in bello economico: The Limits of Economic Sanctions Under the Paradigm of International Humanitarian Law," in Economic Sanctions under International Law, ed. Ali Z. Marossi and Marisa R. Bassett (The Hague: Asser Press, 2015), 97, https://doi.org/10.1007/978-94-6265-051-0_6

نتیجه‌گیری

واقعیت در حقوق بین‌الملل این است که بسیاری از قواعد و مقررات در مرحله عمل، حتی در وضعیت‌های جدی‌تر از تحریم نیز نادیده گرفته شده‌اند. صرف نظر از مشروعیت یا عدم مشروعیت اعمال و اجرای تحریم یکجانبه باید پذیرفت که یکجانبه‌گرایی با وجود موافقان و مخالفان متعدد به عنوان یک واقعیت در حقوق بین‌الملل، مطرح است. ارزیابی تحریم‌های یکجانبه در دو دهه اخیر، نشان از روند افزایشی استفاده از اقدامات یکجانبه برای پیشبرد منافع ملی دارد. از طرف دیگر با فراگیر شدن تحریم‌های یکجانبه در کشورهای مختلف و تمرکز آن‌ها بر حوزه‌های موضوعی متنوع نظیر حقوق بشر، تروریسم و فضای سایبری، شاهد ایجاد همگرایی در نظام تحریم‌های یکجانبه کشورهای مختلف هستیم.

کشورهای هدف تحریم نیز برای مقابله با تحریم‌های یکجانبه، ضمن روی آوردن به وضع تحریم‌های متقابل، با تصویب قوانین انسداد و مقابله‌ای برای حمایت از اتباع و تجارت‌های خود در برابر قوانین محدود کننده خارجی اقدام کرده‌اند. در نبود یک نظام حقوقی جهانی، مقابله با تحریم در نظام‌های ملی یک گزینه در دسترس است. اتحادیه اروپایی، چین، کانادا، مکزیک و آرژانتین از جمله این کشور و نهادها هستند که با وضع قوانین انسداد اقدام به مقابله حقوقی با تحریم‌ها کرده‌اند.

بزرگترین مشکل در اجرای قوانین انسداد ملی و منطقه‌ای این است که قوانین انسداد از یک طرف به دنبال «حمایت» از طرف‌های ثالث هدف تحریم‌های یکجانبه فراسرزمینی است و از طرف دیگر، همان طرف‌های ثالث می‌توانند خود نیز به عنوان بخشی از روند اجرای تحریم‌های یکجانبه «مجازات» شوند. ایجاد سازگاری بین دو هدف «حمایت» و «مجازات» دشوار است و دولت‌های واضع این قوانین بعضاً در اعمال مجازات علیه اتباع خود مردد می‌شوند. مشکل دیگر این قوانین در این است که با یک نظام دستوری، اشخاص و شرکت‌های خصوصی را ملزم به عدم پایبندی به تحریم‌های یکجانبه می‌کنند، حال اینکه اشخاص و شرکت‌ها با محاسبه سود و زیان در مورد پایبندی یا عدم پایبندی نسبت به تحریم‌های یکجانبه تصمیم‌گیری می‌کنند و الزام قانونی تنها مبنای این «تصمیم تجاری» نیست. در اکثر موارد نظام مجازات تحمیلی بر کشور ثالث به دلیل عدم پایبندی به قوانین انسداد در مقایسه با تبعات عدم پایبندی به تحریم‌های یکجانبه، متناسب و بازدارنده نمی‌باشد. در این شرایط شرکت‌ها و اشخاص ترجیح می‌دهند که مشمول مجازات قوانین انسداد دولت متبوع خود باشند تا آثار تحریمی دولت ثالث تحریم کننده، زیرا مجازات‌های بیش بینی شده برای پایبندی غیرقانونی به تحریم‌های یکجانبه از قدرت بازدارنده کافی برخوردار نیست. از این منظر قوانین انسداد با واقعیت‌های اقتصاد بین‌الملل نیز مطابقت ندارد و در شرایطی که بیش از ۸۰ درصد مبادلات مالی دنیا با ارز دلار انجام می‌شود این قوانین اهرم کارآمد جهت مقابله با قدرت اقتصادی بین‌المللی را ندارند. رویه قضایی اخیر دیوان دادگستری اروپایی این واقعیت را قالب‌بندی حقوقی کرده است.

علیرغم اینکه کشور ایران از سالیان بسیار دور هدف تحریم بوده است اما همچنان نظام حقوق داخلی ایران فاقد یک برنامه جامع مقابله با تحریم‌های یکجانبه است. در این وضعیت پیشنهاد می‌شود برای مقابله حقوقی و نظام‌مند با تحریم‌های یکجانبه و حمایت از شرکت‌های داخلی و ثالث که تحت تاثیر تحریم‌های فراسرزمینی قرار می‌گیرند، نسبت به تدوین و تصویب قانون جامع مقابله با تحریم‌ها (قانون انسداد ایران) اقدام گردد. همچنین تدوین پیش‌نویس «کنوانسیون» یا «ترتیبات عملی» به منظور فراهم آوردن شرایط همکاری بین کشورها جهت عدم شناسایی آثار فراسرزمینی تحریم‌های یکجانبه می‌تواند مورد نظر باشد. آنچه روشن است تاکنون قوانین انسداد ملی یا منطقه‌ای نتوانسته‌اند در عمل آثار چندانی داشته باشند و از این منظر اقدام گروهی کشورها و ایجاد یک سند بین‌المللی حاوی همکاری کشورها در زمینه عدم شناسایی و اثربخشی به تحریم‌های غیرقانونی می‌تواند جای کار داشته باشد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- زمانی، قاسم، و کاظم غریب‌آبادی. «واکاوی قانونی بودن و مشروعیت تحریم‌های یکجانبه اقتصادی تحت حقوق بین‌الملل»، دیدگاه‌های حقوق قضایی ۲۰، شماره ۷۲ (۱۳۹۴): ۹۳-۱۲۹.
- سادات میدانی، سیدحسین، و مهدی خلیلی طرقله. بایسته‌های حقوقی نظام تحریم ایالات متحده؛ تحریم‌های ایران. تهران: پژوهشکده حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۷.
- سیدتقی‌زاده، سیدحمید، لیلا رئیس‌ی، و بشیر اسماعیلی. «بررسی مشروعیت تحریم‌های یکجانبه آمریکا پس از خروج از برجام بر اساس منشور ملل متحد». فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، دوره ۱۲، شماره ۴۷ (آذر ۱۳۹۸): ۳۹-۷۰. DOR:20.1001.1.24234974.1398.12.47.2.7.۷۰-۳۹.
- قانون اقدام راهبردی برای لغو تحریم‌ها و سیانت از منافع ملت ایران. تصویب‌شده در ۱۸ آذر ۱۳۹۹. جمهوری اسلامی ایران. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1632857> (بازیابی ۲۳ فوریه ۲۰۲۶).
- قانون مقابله با اقدامات ضد انسانی و تروریستی ایالات متحده در منطقه. تصویب شده در ۲۲ مرداد ۱۳۹۶ (۱۲ اوت ۲۰۱۷) توسط مجلس شورای اسلامی؛ منتشرشده در ۲۵ شهریور ۱۳۹۶. جمهوری اسلامی ایران <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1033085>. (بازیابی ۲۳ فوریه ۲۰۲۶).
- مافی، همایون. «تامالاتی در باب ضمانت اجرا از منظر حقوق بین‌الملل عمومی»، پژوهشنامه حقوق تطبیقی، ۲۱ (۱۳۹۴): ۱۱۵-۱۵۹، doi: 10.22080/lps.2015.1711
- وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران. «مقامات ارشد آمریکا از امروز در فهرست تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران قرار می‌گیرند.» ۳۰ دی ۱۳۹۹. <https://www.mfa.gov.ir/portal/NewsView/624973>. (بازیابی ۲۳ فوریه ۲۰۲۶).

ب) منابع خارجی

- Act No. 24.871, Establish the Regulatory Framework Referring to the Scope of Foreign Laws in the National Territory. Enacted 5 September 1997. Argentina. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/45000-49999/45648/norma.htm> (accessed February 23, 2026).
- Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America). Provisional Measures, Order of 3 October 2018. I.C.J. Reports 2018.
- Anti-Foreign Sanctions Law of the People's Republic of China. Adopted 10 June 2021 by the Standing Committee of the National People's Congress. <http://www.npc.gov.cn/npc/c30834/202106/d4a714d5813c4ad2ac54a5f0f78a5270.shtml> (accessed February 23, 2026)
- Bank Melli Iran v. Telekom Deutschland GmbH (Case C-124/20). Judgment of the Court (Grand Chamber) of 21 December 2021, ECLI:EU:C:2021:1035, request for a preliminary ruling from the Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Germany) of 2 March 2020, received at the Court on 5 March 2020, concerning Regulation (EC) No. 2271/96. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62020CJ0124> (accessed February 23, 2026).
- Bank Melli Iran v. Telekom Deutschland GmbH (Case C-124/20). Judgment of the Court (Grand Chamber) of 21 December 2021, ECLI:EU:C:2021:1035. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=251507&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=525877> (accessed February 23, 2026).
- Bartlett, Jason, and Megan Ophel. Sanctions by the Numbers: Spotlight on Cyber Sanctions. CNAS Report. Washington, DC: Center for a New American Security, May 4, 2021. <https://www.cnas.org/publications/reports/sanctions-by-the-numbers-cyber>
- BBC News. "Western Countries Sanction China Over Rights Abuses." March 22, 2021. <https://www.bbc.com/news/world-europe-56487162> (accessed February 23, 2026).
- Bendiek, Annegret, and Matthias Schulze. Attribution: A Major Challenge for EU Cyber Sanctions: An Analysis of WannaCry, NotPetya, Cloud Hopper, Bundestag Hack and the Attack on the OPCW. SWP Research Paper 2021/RP 11. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, December 16, 2021. 1-42. <https://doi.org/10.18449/2021RP11>
- Bertaut, Carol, Bastian von Beschwitz, and Stephanie Curcuru. "The International Role of the U.S. Dollar – 2025 Edition." FEDS Notes. Board of Governors of the Federal Reserve System, July 18, 2025. <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/the-international-role-of-the-u-s-dollar-2025-edition-20250718.html> (accessed February 23, 2026).
- Campaign News. "Mexico Fines US Hotel in Cuba Row." March 7, 2006. <https://cuba-solidarity.org.uk/news/article/673/mexico-fines-us-hotel-in-cuba-row> (accessed February 23, 2026).
- Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). ICJ, Merits, Judgment of 27 June 1986. <https://www.icj-cij.org/en/case/70>

- CJO Staff Contributors Team. “China Passes Anti-Foreign Sanctions Law.” China Justice Observer, China Legal Trends, edited by Yuan Yanchao, July 19, 2021. <https://www.chinajusticeobserver.com/a/china-passes-anti-foreign-sanctions-law> (accessed February 23, 2026).
- Clark, Harry L. “Dealing with U.S. Extraterritorial Sanctions and Foreign Countermeasures.” University of Pennsylvania Journal of International Law 20, no. 1 (1999): 61–96. <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol20/iss1/2>
- Commission Implementing Regulation (EU) 2018/1101 of 3 August 2018 laying down detailed rules for the application of Council Regulation (EC) No. 2271/96 protecting against the effects of extraterritorial application of legislation adopted by a third country (Blocking Regulation). Official Journal of the European Union L 201 (3 August 2018): 3–9. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1101&from=EN> (accessed February 23, 2026).
- Commission Implementing Regulation (EU) 2018/1101 of 3 August 2018 laying down the criteria for the application of the second paragraph of Article 5 of Council Regulation (EC) No. 2271/96 protecting against the effects of the extra-territorial application of legislation adopted by a third country, and actions based thereon or resulting therefrom. Official Journal of the European Union L 199I (7 August 2018): 7–10. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2018/1101/oj/eng (accessed February 23, 2026).
- Council of the European Union. “EU Imposes the First Ever Sanctions Against Cyber-Attacks.” Press release 522/20, July 30, 2020. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/07/30/eu-imposes-the-first-ever-sanctions-against-cyber-attacks/> (accessed February 23, 2026).
- Council Regulation (EC) No. 2271/96 of 22 November 1996 protecting against the effects of extraterritorial application of legislation adopted by a third country. Official Journal of the European Communities L 309 (23 November 1996): 1–6. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1996/2271/oj/eng> (accessed February 23, 2026).
- Council Regulation (EU) 2020/1998 of 7 December 2020 concerning restrictive measures against serious human rights violations and abuses. Official Journal of the European Union L 410I (7 December 2020): 1–12. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2020:410I:TOC> (accessed February 23, 2026).
- Cuban Liberty and Democratic Solidarity (Libertad) Act of 1996 (Helms–Burton Act), Pub. L. No. 104-114, 110 Stat. 785 (March 12, 1996). <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/927>
- Declaration of Judge ad hoc Momtaz. Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America). ICJ, Order of 3 October 2018. <https://www.icj-cij.org/en/case/175>
- European Union Responses to Extraterritorial Claims by the United States: Lessons from Trade Control Cases. Non-Proliferation Paper no. 36 (January 2014), EU Non-Proliferation Consortium, 1–13. https://www.sipri.org/sites/default/files/EUNPC_no-36.pdf (accessed February 23, 2026).
- Explanatory Memorandum to the Foreign Affairs (Extraterritorial Measures) Bill 1979. Explanatory memorandum. Parliament of Australia, 1979. https://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/bill_em/fajoea1979590.pdf (accessed February 23, 2026).
- Foreign & Commonwealth Office and The Rt Hon Dominic Raab. “UK Announces First Sanctions Under New Global Human Rights Regime.” GOV.UK, July 6, 2020. <https://www.gov.uk/government/news/uk-announces-first-sanctions-under-new-global-human-rights-regime> (accessed February 23, 2026).
- Foreign Proceedings (Extraterritorial Measures) Act 1984 (Cth). https://classic.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/fpoja1984419/ (accessed February 23, 2026).
- Freezing Assets of Corrupt Foreign Officials Act. S.C. 2017, c. 22. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/f-29/index.html> (accessed February 23, 2026).
- Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention), adopted 12 August 1949. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf
- Gibson, Dunn & Crutcher LLP. “International Trade 2025 Year-End Update.” Client Alert. February 6, 2026. <https://www.gibsondunn.com/international-trade-2025-year-end-update/>.
- Gordon, Julie, and Steve Stecklow. “U.S. Accuses Huawei CFO of Iran Sanctions Cover-Up; Hearing Adjourned.” Reuters, December 8, 2018. <https://www.reuters.com/article/business/u-s-accuses-huawei-cfo-of-iran-sanctions-cover-up-hearing-adjourned-idUSKBN1O60FX>
- Gordon, Richard, Michael Smyth, and Tom Cornell. Sanctions Law. Oxford: Hart Publishing, 2019.
- Hagemeyer-Witzleb, Teoman M. The International Law of Economic Warfare. European Yearbook of International Economic Law. Cham: Springer, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-72846-5>
- Harman, Danna. “Mexican Hotel ‘Reopens’ after US-Cuban Spat.” Christian Science Monitor, March 3, 2006. <https://www.csmonitor.com/2006/0303/p04s02-woam.html> (accessed February 23, 2026).
- Hovell, Devika. “Unfinished Business of International Law: The Questionable Legality of Autonomous Sanctions.” AJIL Unbound 113 (2019): 140–145. <https://doi.org/10.1017/aju.2019.20>.
- Ilieva, Jana, Aleksandar Dashtevski, and Filip Kokotovic. “Economic Sanctions in International Law.” UTMS Journal of Economics 9, no. 2 (2018): 201–211. <https://www.utmsjoe.mk/files/Vol.%209%20No.%202/UTMSJOE-2018-0902-09-Ilieva-Dashtevski-Kokotovic.pdf> (accessed February 23, 2026).

- International Court of Justice. Case Concerning Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons. Advisory Opinion. ICJ Rep. 1996, 226 (July 8, 1996).
- International Criminal Court. Referral Submitted by the Government of Venezuela. ICC-01/20-4. 12 February 2020. <https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/200212-venezuela-referral.pdf> (accessed November 8, 2022).
- International Monetary Fund. Articles of Agreement of the International Monetary Fund: Adopted at the United Nations Monetary and Financial Conference, Bretton Woods, New Hampshire, July 22, 1944, amended effective January 26, 2016. Accessed February 24, 2026. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/aa/pdf/aa.pdf>
- Iran and Libya Sanctions Act of 1996, Pub. L. No. 104-172, 110 Stat. 1541 (August 5, 1996). <https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/3107>
- Lamesa Investments Limited v. Cynergy Bank Limited [2020] EWCA Civ 821, Court of Appeal (Civil Division), judgment approved 30 June 2020. <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/07/Lamesa-v-Cynergy.APPROVED-JUDGMENTS.pdf> (accessed February 23, 2026).
- Law for the Protection of Trade and Investment from Foreign Regulations That Contravene International Law. Adopted October 23, 1996. https://docs.mexico.justia.com/federales/ley_de_proteccion_al_comercio_y_a_la_inversion_de_normas_extranjeras_que_contravengan_el_derecho_internacional.pdf (accessed February 23, 2026).
- Lohmann, Sascha. “Extraterritorial U.S. Sanctions: Only Domestic Courts Could Effectively Curb the Enforcement of U.S. Law Abroad.” SWP Comment 2019/C 05 (6 February 2019): 1–8.
- Mamancochet Ltd v. Aegis Defence Services Ltd. Case Summary. Judiciary of England and Wales, October 2018. <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/10/Mamancochet-v-Aegis-Case-Summary.pdf> (accessed February 23, 2026).
- Masspoint PLLC. U.S. Dollar Transactions and U.S. Financial System Links: Triggers of U.S. Jurisdiction. May 2017.
- Milaninia, Nema. “Jus ad bellum economicum and jus in bello economico: The Limits of Economic Sanctions Under the Paradigm of International Humanitarian Law.” In Economic Sanctions under International Law, edited by Ali Z. Marossi and Marisa R. Bassett, 95–124. The Hague: Asser Press, 2015. https://doi.org/10.1007/978-94-6265-051-0_6
- Ministry of Commerce of the People’s Republic of China (MOFCOM). Order No. 1 of 2021 on Rules on Counteracting Unjustified Extraterritorial Application of Foreign Legislation and Other Measures. January 3, 2021. <http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/questions/202101/20210103029708.shtml> (accessed February 23, 2026).
- Ministry of Economy, Trade and Industry (Japan). “Unilateral Measures.” In 2015 Report on Compliance by Major Trading Partners with Trade Agreements — WTO, FTA/EPA and IIA, Part II: WTO Rules and Major Cases, 681–92. Tokyo: Ministry of Economy, Trade and Industry, 2015. Accessed February 24, 2026. https://www.meti.go.jp/english/report/data/2015WTO/02_15.pdf
- Mitchell, Andrew. “Sanctions and the World Trade Organization.” In Research Handbook on UN Sanctions and International Law, edited by Erika de Wet and Steven Blockmans, 283–303. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2017. <https://doi.org/10.4337/9781784713034.00021>
- Mohamad, Rahmat. “Unilateral Sanctions in International Law.” Address delivered at T. M. C. Asser Instituut, The Hague, 11 July 2013. Asian-African Legal Consultative Organization (AALCO), 2013. 1–7. <https://www.aalco.int/SGStatements2013/Unilateral%20Sanctions%20Text%20-%20The%20Hague%2011%20July%202013.pdf> (accessed February 23, 2026).
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Thematic Study on the Impact of Unilateral Coercive Measures on the Enjoyment of Human Rights, including Recommendations on Actions Aimed at Ending Such Measures. U.N. Doc. A/HRC/19/33 (January 11, 2012). Accessed February 24, 2026. <https://docs.un.org/en/A/HRC/19/33>
- Parrish, Austen L. “Reclaiming International Law from Extraterritoriality.” Minnesota Law Review 93 (2009): 815–874. https://www.minnesotalawreview.org/wp-content/uploads/2012/01/Parrish_mlr.pdf
- Payesh Gostaran Pishro LTD v. Pipe Survey International CV. Rechtbank Rotterdam (District Court of Rotterdam), ECLI:NL:RBROT:2020:2860, 6 April 2020. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBROT:2020:2860> (accessed February 23, 2026).
- Pellet, Alain. “Memorandum from Mr Alain Pellet to the Members of the Institut de droit international: A Proposal for a New Commission on Unilateral Sanctions and International Law.” In Yearbook of the Institute of International Law, vol. 76 A, 723–736. Tallinn Session, 2015.
- Prosecution and Extradition of a Claimed Person (Iranian Nationality) to the United States for the Illegal Export of “Dual-Use Goods” from the US to Iran. Hoge Raad der Nederlanden (Dutch Supreme Court), ECLI:NL:HR:2020:623, 7 April 2020. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2020:623> (accessed February 23, 2026).
- Protection of Businesses Act 99 of 1978 (South Africa). <https://www.gov.za/documents/acts/protection-businesses-act-99-1978-30-may-1978> (accessed February 23, 2026).
- Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), adopted 8 June 1977. https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf

- Reisman, Michael, and Douglas Stevick. "The Applicability of International Law Standards to United Nations Economic Sanctions Programmes." *European Journal of International Law* 9, no. 1 (1998): 86–141. Accessed February 24, 2026. <https://www.ejil.org/pdfs/9/1/1485.pdf>
- Restrepo Amariles, David, and Matteo Winkler. "U.S. Economic Sanctions and the Corporate Compliance of Foreign Banks." *International Lawyer* 51, no. 3 (2018): 497–535.
- Ruys, Tom, and Cedric Ryngaert. "Secondary Sanctions: A Weapon out of Control? The International Legality of, and European Responses to, US Secondary Sanctions." *British Yearbook of International Law*, braa007 (2020): 1–116. <https://doi.org/10.1093/bybil/braa007>
- S.S. Lotus (France v. Turkey). PCIJ, Series A, No. 10, Judgment of 7 September 1927. https://www.icj-cij.org/public/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf (accessed February 23, 2026).
- Subedi, Surya P. "The Status of Unilateral Sanctions in International Law." In *Unilateral Sanctions in International Law*, by Surya P. Subedi, 19–60. Oxford: Hart Publishing, 2021. <http://dx.doi.org/10.5040/9781509948413.ch-001>
- U.S. Department of Justice. "Turkish Banker Convicted of Conspiring to Evade U.S. Sanctions Against Iran and Other Offenses." Press release, January 3, 2018. U.S. Attorney's Office, Southern District of New York. <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/turkish-banker-convicted-conspiring-evade-us-sanctions-against-iran-and-other-offenses> (accessed February 23, 2026).
- U.S. Department of the Treasury, Office of Foreign Assets Control. "Sanctions Programs and Country Information: The Magnitsky Sanctions." OFAC. Accessed February 23, 2026. <https://ofac.treasury.gov/sanctions-programs-and-country-information/the-magnitsky-sanctions>
- U.S. Department of the Treasury. "Treasury Sanctions Individuals for Undermining Hong Kong's Autonomy." Press release SM 1088, August 7, 2020. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1088> (accessed February 23, 2026).
- U.S. Department of the Treasury. The Treasury 2021 Sanctions Review. Washington, DC: U.S. Department of the Treasury, October 18, 2021. <https://home.treasury.gov/system/files/136/Treasury-2021-sanctions-review.pdf> (accessed November 8, 2022).
- U.S. Department of the Treasury. Treasury Increases Pressure on Iran's Sanctions-Evading Shadow Fleet. Press release. December 18, 2025. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sb0341> (accessed December 19, 2025).
- UN General Assembly. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. UNGA Res. 2625 (XXV). October 24, 1970.
- United Nations General Assembly. Charter of Economic Rights and Duties of States. G.A. Res. 3281 (XXIX), adopted May 12, 1974. Accessed February 24, 2026. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/2778/download>
- United Nations General Assembly. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations. A/RES/2625 (XXV), October 24, 1970. Accessed February 24, 2026. https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_RES_2625-Eng.pdf
- United Nations General Assembly. Elimination of coercive economic measures as a means of political and economic compulsion. A/RES/51/22, adopted November 27, 1996. Accessed February 24, 2026. https://digitallibrary.un.org/record/229431/files/A_RES_51_22-EN.pdf
- United Nations General Assembly. Necessity of ending the economic, commercial and financial embargo imposed by the United States of America against Cuba. A/RES/47/19, adopted November 24, 1992. Accessed February 24, 2026. <https://docs.un.org/en/A/Res/47/19>
- United Nations General Assembly. Resolution on Prohibition of Chemical Weapons. A/RES/38/187 A, December 20, 1983. Accessed February 24, 2026. <https://www.worldjii.org/int/other/UNGA/1983/187.pdf>
- Wadhams, Nick. "Trump Team Weighs New Sanctions on Iran's Financial Sector." *Bloomberg*, September 28, 2020. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-28/trump-team-weighs-tough-new-sanctions-on-iran-s-financial-sector> (accessed November 8, 2022).
- White, N. D. "Shades of Grey: Autonomous Sanctions in the International Legal Order." In *Unilateral Sanctions in International Law*, edited by Surya P. Subedi, 61–86. Oxford: Hart Publishing, 2021. <https://www.bloomsbury.com/uk/unilateral-sanctions-in-international-law-9781509948406/>
- World Bank. GDP (current US\$). World Bank Open Data. Accessed February 23, 2026. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>
- World Bank. Gross Domestic Product 2024 [PDF dataset]. World Bank Open Data. Accessed February 23, 2026. <https://datacatalogfiles.worldbank.org/ddh-published/0038130/DR0046441/GDP.pdf>
- Yee, Sienho. "Unilateral Sanctions: Kind and Degree; Long-arm and Strong-arm Jurisdiction; Real Intent and 'Could-be.'" *Chinese Journal of International Law* 20, no. 4 (December 2021): 817–830. <https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmac002>
- Yusuf, Abdulqawi A. Keynote Speech of Judge Abdulqawi A. Yusuf, President of the International Court of Justice. Institute of International Law, The Hague, 26 August 2019. International Court of Justice. <https://www.icj-cij.org/public/files/press-releases/0/000-20190826-STA-01-00-EN.pdf> (accessed November 8, 2022).